

Utjecaj turizma na održivi razvoj Hrvatske

Šamec, Mihaela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:761168>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-02**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Poslovna ekonomija- smjer Računovodstvo i financije

Utjecaj turizma na održivi razvoj Hrvatske

Završni rad

Mihaela Šamec

Zagreb, rujan 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Poslovna ekonomija- smjer Računovodstvo i financije

Utjecaj turizma na održivi razvoj Hrvatske

The impact of tourism on the Croatia's sustainable development

Student: Mihaela Šamec

JMBAG: 0067608015

Mentor: prof. dr. sc. Lorena Škuflić

Mihaela Šamec

Zagreb, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je prijava teme završnog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio prijave teme završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada te da nijedan dio prijave teme završnog rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio prijave teme završnog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Zagrebu, rujan 2024.

Mihaela Šamec, v.r.

SAŽETAK

Održivi razvoj turizma ključan je za Hrvatsku, podrazumijevajući ekonomsku, socijalnu i ekološku održivost u sektoru. Ciljevi očuvanja prirodnih resursa, potpora lokalnim zajednicama i promocija kulturnog naslijeđa su temeljne odrednice održivog razvoja. Turizam je ključni pokretač ekonomske aktivnosti u Hrvatskoj, no zahtijeva pažljivo upravljanje kako bi ostao održiv. Primjeri dobre prakse održivog turizma pokazuju da je to ostvariv cilj. Uspoređujući s globalnim trendovima, Hrvatska ima priliku iskoristiti rastući interes za održivi turizam, poput ekoturizma. Unatoč mnogim prednostima, postoje i slabosti i prijetnje turizmu u Hrvatskoj, uključujući prekomjerni razvoj i sezonsku prirodu industrije. Strategija razvoja održivog turizma do 2030., koja sadrži viziju razvoja turizma u Republici Hrvatskoj u smjeru održivosti, igra ključnu ulogu, promovirajući smanjenje ekološkog otiska, diversifikaciju ponude i inkluzivni pristup lokalnim zajednicama. Jasno je da je utjecaj turizma na održivi razvoj Hrvatske prilično složen i višedimenzionalan. Iako su postignuti znatni uspjesi, kontinuirani daljnji naponi su ključni za očuvanje održivosti sektora i poboljšanje kvalitete života lokalnih zajednica. Održiv razvoj turizma ostaje ključ za dugoročni prosperitet Hrvatske kao turističke destinacije.

Ključne riječi: *održivi razvoj, turizam, Republika Hrvatska, razvojna načela, Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine*

SUMMARY

The sustainable development of tourism is crucial for Croatia, implying economic, social and ecological sustainability in the sector. The goals of preserving natural resources, supporting local communities and promoting cultural heritage are fundamental determinants of sustainable development. Tourism is a key driver of economic activity in Croatia, but it requires careful management in order to remain sustainable. Examples of good practice of sustainable tourism show that this is an achievable goal. Compared to global trends, Croatia has the opportunity to take advantage of the growing interest in sustainable tourism, such as ecotourism and authentic experiences. Despite its many advantages, there are also weaknesses and threats to tourism in Croatia, including overdevelopment and the seasonal nature of the industry. The strategy for the development of sustainable tourism until 2030 plays a key role, promoting the reduction of the ecological footprint, the diversification of the offer and an inclusive approach to local communities. It is clear that the impact of tourism on the sustainable development of Croatia is quite complex and multidimensional. Although significant successes have been achieved, continuous further efforts are essential to preserve the sustainability of the sector and improve the quality of life of local communities. The sustainable development of tourism remains the key to the long-term prosperity of Croatia as a tourist destination.

Keywords: *sustainable development, tourism, Republic of Croatia, development principles, Sustainable Tourism Development Strategy until 2030*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA.....	3
2.1. Pojmovno određenje održivog razvoja	3
2.2. Odrednice i ciljevi održivog razvoja	4
2.3. Turizam kao čimbenik razvoja	6
2.4. Politika održivog razvoja turizma.....	9
3. TURIZAM U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA HRVATSKE	11
3.1. Razvojna načela hrvatskog turizma	11
3.2. Utjecaj i značaj turizma na gospodarstvo Hrvatske.....	12
3.3. Primjeri dobre prakse održivog turizma u Hrvatskoj	14
3.4. Usporedba održivog razvoja turizma u Hrvatskoj i svijetu	22
4. STRATEŠKI RAZVOJ HRVATSKOG TURIZMA	33
4.1. Globalni trendovi kao tržišne prilike za Hrvatsku	33
4.2. Slabosti i prijetnje turizmu Hrvatske	35
4.3. Održive prakse u turizmu	36
4.4. Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine.....	37
5. ZAKLJUČAK	38
LITERATURA	39
POPIS SLIKA	44
POPIS GRAFIKONA	45
POPIS TABLICA.....	46

1. UVOD

Turizam je jedan od ključnih gospodarskih djelatnosti Republike Hrvatske, koji igra značajnu ulogu u oblikovanju ekonomske, socijalne i ekološke stvarnosti zemlje. Kroz godine, Hrvatska se razvila kao atraktivna turistička destinacija. Međutim, uspjeh turističke industrije donosi i izazove u očuvanju održivog razvoja zemlje. Ovaj rad analizira kako turizam može doprinijeti ili ograničiti održivi ekonomski rast, socijalni prosperitet i očuvanje okoliša u hrvatskom kontekstu.

Ovaj rad istražuje utjecaj turizma na održivi razvoj Republike Hrvatske. Fokusira se na analizu održivih praksi, politika, i strategija u turizmu te kako one doprinose ili ograničavaju održivi ekonomski, socijalni i ekološki razvoj zemlje.

Glavni cilj ovog istraživanja je pružiti sveobuhvatan pregled veze između turizma i održivog razvoja u kontekstu Hrvatske. Konkretno, ciljevi rada uključuju:

- Analizirati koncept održivog razvoja u turizmu, definirati ključne odrednice i ciljeve te istražiti kako se održivost primjenjuje u turističkom sektoru.
- Ispitati utjecaj turizma na gospodarstvo Hrvatske, istražujući kako turizam doprinosi ekonomskom rastu i zapošljavanju te kako se održivi pristupi mogu primijeniti za dugoročni ekonomski prosperitet.
- Proučiti primjere dobre prakse održivog turizma u Hrvatskoj kako bismo identificirali konkretne inicijative i projekte koji doprinose očuvanju okoliša i podržavaju lokalne zajednice.
- Analizirati globalne trendove i tržišne prilike te identificirati strategijske smjernice za razvoj održivog turizma u Hrvatskoj do 2030. godine.

Ovaj rad ima za cilj pružiti dublje razumijevanje kako turizam može doprinijeti ili ograničiti održivi razvoj Hrvatske te kako se može promovirati odgovorniji pristup turističkoj industriji radi dugoročnog prosperiteta zemlje.

Ovaj rad koristi se različitim metodama istraživanja kako bi se analizirao utjecaj turizma na održivi razvoj Republike Hrvatske. Metode istraživanja korištene pri pisanju jesu metoda analize i sinteze, metoda generalizacije, induktivna metoda, deskriptivna analiza, metoda kompilacije te studije slučaja.

Izvori podataka za ovo istraživanje uključuju:

- Znanstvena literatura - relevantni znanstveni članci, knjige i istraživanja o temi održivog turizma i ekonomske analize turizma.
- Izvještaji - izvještaji o konkretnim projektima održivog turizma u Hrvatskoj, koji pružaju praktične primjere provedbe održivih praksi.
- Statistički podaci - službeni statistički izvještaji i podaci Ministarstva turizma i sporta Republike Hrvatske, Hrvatskog zavoda za statistiku i Svjetske turističke organizacije (UNWTO)
- Relevantni Internet izvori – web stranice relevantnih institucija, organizacija, medijski izvještaji, online novinski članci za analizu aktualnih događaja, trendova i dr.

Kombinacija ovih metoda i izvora podataka omogućuje sveobuhvatan uvid u temu održivog razvoja turizma u Hrvatskoj i pruža osnovu za analizu utjecaja turizma na ekonomski, socijalni i ekološki aspekt ove zemlje.

Ovaj se rad sastoji od pet cjelina. Nakon uvoda, u drugom poglavlju se analizira koncept održivog razvoja u kontekstu turizma. Ovdje se definira održivi razvoj i istražuju njegove ključne odrednice i ciljevi. Zatim fokus prelazi na turizam kao čimbenik razvoja i razmatra se politika održivog razvoja turizma. U trećem poglavlju istražuje se povezanost održivog razvoja s turizmom, posebno u hrvatskom kontekstu. Analiziraju se razvojna načela hrvatskog turizma te utjecaj i značaj turizma na gospodarstvo Hrvatske. Također, istražuju se primjeri dobre prakse održivog turizma u Hrvatskoj i vrši se usporedba stanja održivog razvoja turizma u Hrvatskoj i svijetu. Četvrto poglavlje bavi se temom strategije razvoja turizma u Hrvatskoj. Prvo, analiziraju se globalni trendovi i tržišne prilike koje utječu na Hrvatsku kao turističku destinaciju. Nakon toga, istražuju se slabosti i prijetnje turizmu u Hrvatskoj te analiziraju održive prakse koje se primjenjuju u sektoru turizma. Na kraju ovog poglavlja, razmatra se Strategija razvoja održivog turizma Republike Hrvatske do 2030. godine. Na samom kraju ovoga rada nalazi se zaključak.

2. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA

Koncept održivog razvoja proistekao je iz potrebe za novim pristupom razumijevanju procesa rasta i razvoja modernog i postmodernog društva. Urbanizacija i širenje gradova potencijalno dovodi do nižeg životnog standarda za mnoge stanovnike. Današnja društveno-ekološka pitanja, kao što su siromaštvo i klimatske promjene, postaju poseban izazov u kontekstu urbanih životnih uvjeta, a imaju znatan utjecaj na kvalitetu života u današnjim društvima i budućnost generacija koje se suočavaju s tzv. ekološkim dugom.¹

2.1. Pojmovno određenje održivog razvoja

Održivost se odnosi na dugotrajni opstanak prirodnih resursa. S druge strane, razvoj se odnosi na koncept u području društvenih znanosti. Održivi razvoj se opisuje kao odnos između ekonomskih sustava koje oblikuje čovjek i ekoloških sustava koji se mijenjaju sporije. Održivi razvoj podrazumijeva uspostavu pravila kako bi se zamijenila neograničena potrošnja i onečišćenje sa štednjom i očuvanjem.²

Održivi razvoj zapravo znači osiguravanje da se prosječni životni standard budućih generacija ne smanjuje, što nije moguće postići bez rješavanja problema siromaštva, jer siromaštvo i degradacija okoliša su povezani.³

Održivi razvoj obuhvaća opstanak na svim područjima, uključujući i ekonomsku sferu, budući da su aktivnosti poduzeća i poslovni procesi ovisni o različitim resursima poput vode, zraka i stabilne klime, među ostalim. Problem u ovom kontekstu je da "zeleni" poslovi trenutno nisu profitabilni, te da se vanjski ekološki troškovi, povezani s poslovnim aktivnostima, ne internaliziraju, tj. ne uzimaju se u obzir unutar poslovnih modela. To znači da se ekološki utjecaji djelatnosti ne odražavaju u njihovim troškovima.

Osim toga, važno je napomenuti da tržišni mehanizmi često ne uspijevaju održavati ravnotežu između proizvodnje, potrošnje i zaštite prirode.⁴

¹ Bušljeta Tonković, A., etc. (2017): *Koga (p)država održivi razvoj: prinosi promišljanju održivosti ruralnih područja u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 96.

² Črnjar, M., Črnjar, K. (2009): *Menadžment održivog razvoja*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str.81.

³ Drljača M. (2012): *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, URL: https://bib.irb.hr/datoteka/580157.Koncept_odrivog_razvoja_i_sustav_upravljanja.pdf

⁴ Pupovac, D. (2016): „Održivi razvoj - novo lice ekonomije“. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline* 24(2-3): 103.-124.

2.2. Odrednice i ciljevi održivog razvoja

Koncept održivog razvoja obuhvaća tri grane:

- Koncept razvoja – u fokusu je kvalitativni koncept koji u sebi sadržava gospodarske, kulturološke i društvene opsege razvoja.
- Koncept potreba – u fokusu je pitanje raspodjele osnovnih resursa za ostvarivanje kvalitete života.
- Koncept budućih naraštaja – u fokusu je održivost pri čemu se usmjerava na pitanje što se ostavlja budućim generacijama.⁵

Održivi razvoj između ostalog podrazumijeva ravnotežu. U tom smislu zahtijeva se:

- Očuvanje prirodnih resursa;
- Pravednost u raspodjeli resursa i bogatstva;
- Implementacija i korištenje novih tehnologija;
- Uočavanje razlika između koncepta rasta i razvoja;
- Neugrožavanje interesa budućih generacija;
- Prihvaćanje održivog razvoja kao pristupa.⁶

UN-ov Program do 2030. prihvaćen je 2015. godine. Ono predstavlja globalni okvir za održivi razvoj. Isti odražava predanost iskorjenjivanju siromaštva te postizanju održivog razvoja. Ciljevima se želi osigurati ravnoteža dimenzija na kojima se temelji održivi razvoj, a riječ je o društvenoj, gospodarskoj i okolišnoj dimenziji. Konkretni ciljevi usmjereni su najviše na:⁷

- Ljudsko dostojanstvo,
- Zdrav planet,
- Regionalnu i globalnu stabilnost,
- Pravedna društva te
- Uspješna gospodarstva.

⁵ Črnjar, M., Črnjar, K. (2009): *Menadžment održivog razvoja*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str.84.

⁶ Črnjar, M. (2002): *Ekonomika i politika zaštite okoliša*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str.189.

⁷ Službene internetske stranice EU-a, Europska komisija: *Pristup EU-a održivom razvoju*, dostupno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_hr

17 ciljeva UN-a za postizanje održivog razvoja do 2030. godine su:⁸

- Zaustavljanje siromaštva u svim zemljama i u svim oblicima,
- Ukinuti glad, postići sigurnost hrane i poboljšanu prehranu te promovirati održivu poljoprivredu,
- Osigurati zdrav život i promovirati dobrobit za sve u svim dobnim skupinama,
- Osigurati inkluzivno, pravedno i kvalitetno obrazovanje te promicati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve,
- Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke,
- Osigurati dostupnost i održivo upravljanje vodom i kanalizacijom za sve,
- Osigurati pristup pouzdanoj, pristupačnoj, održivoj i modernoj energiji za sve,
- Promicati održiv, uključiv i pametan gospodarski rast, puno i produktivno zapošljavanje i dostojanstven rad za sve,
- Izgraditi elastičnu infrastrukturu, promicati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovacije,
- Smanjiti nejednakost unutar i među zemljama,
- Gradovi i ljudska nasilja postaju inkluzivni, sigurni, održivi,
- Osigurati održive obrasce potrošnje i proizvodnje,
- Poduzeti hitne mjere u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih utjecaja,
- Očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održivi razvoj,
- Zaštititi, obnoviti i promovirati održivu upotrebu kopnenih ekosustava, održivo upravljati šumama, boriti se protiv dezertifikacije i zaustaviti degradaciju zemljišta i gubitak biološke raznolikosti,
- Promovirati mirna i inkluzivna društva za održivi razvoj, pružiti pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i inkluzivne institucije na svim razinama,
- Ojačati sredstva za provedbu i revitalizirati globalno partnerstvo za održivi razvoj.

Ciljevi doprinose promicanju zbližavanja zemalja članica Europske unije s ostatkom svijeta.⁹

⁸ UN (2015): *17 Sustainable Development Goals, 17 Partnerships*, dostupno na:

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/211617%20Goals%2017%20Partnerships.pdf>

⁹ Službene internetske stranice EU-a, Europska komisija: *Pristup EU-a održivom razvoju*, dostupno na:

https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_hr

2.3. Turizam kao čimbenik razvoja

Turizam kao čimbenik razvoja ima značajan utjecaj na gospodarstvo i društvo u mnogim zemljama diljem svijeta. Štoviše, igra značajnu ulogu u gospodarstvu, društvu i kulturi, doprinoseći stvaranju radnih mjesta, ekonomskom rastu, razmjeni kultura i promociji različitih destinacija. U nastavku se razmatraju različiti aspekti turizma kao pokretača razvoja.

- Ekonomska uloga turizma

Turizam značajno doprinosi ekonomskom razvoju zemalja. Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji (UNWTO), turizam je odgovoran za oko 10% globalnog BDP-a. Turistički sektor pruža poslove i prilike za rast malih poduzeća i lokalnih zajednica.¹⁰

- Zaštita okoliša u turizmu

Iako turizam može pridonijeti ekonomskom razvoju, također može imati negativan utjecaj na okoliš. Održivost postaje ključna komponenta turizma kako bi se očuvala prirodna ljepota i resursi.¹¹

- Kulturno nasljeđe i turizam

Turizam može doprinijeti u očuvanju kulturnog identiteta destinacije. Posjetitelji često dolaze radi upoznavanja s lokalnom kulturom, tradicijom i poviješću. Očuvanje ovog nasljeđa ključno je za atraktivnost destinacija.¹²

- Društveni utjecaj turizma

Turizam također utječe na društvo kroz razmjenu kultura i ideja. To može pridonijeti međunarodnom razumijevanju i toleranciji. Međutim, također može postojati rizik od negativnih socijalnih utjecaja poput prekomjerne komercijalizacije i gubitka autentičnosti.¹³

¹⁰ UNWTO (2021): *International Tourism Highlights, 2020 Edition*, dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284422456>

¹¹ UNWTO (2013): *Sustainable Tourism for Development Guidebook*, dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284415496>

¹² Magaš, D., Vodeb, K., Zadel, Z. (2018): *Menadžment turističke organizacije i destinacije*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

¹³ World Travel & Tourism Council (2021): *Travel & Tourism as a catalyst for social impact*, dostupno na: <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Travel%20and%20Tourism%20as%20a%20Catalyst%20for%20Social%20Impact.pdf?ver=2021-02-25-183248-583>

- Inovacije u turizmu

Digitalne tehnologije i inovacije igraju sve važniju ulogu u razvoju turizma. Rezervacije putem interneta, pametni telefoni i digitalni marketing promijenili su način na koji turistička industrija posluje. Kada je u pitanju planiranje putovanja i proces rezervacije, zamjetan je nastavak trenda mobilnih rezervacija. Turisti zahtijevaju personaliziranu uslugu, sve se više cijene programi vjernosti i beskontaktna plaćanja i stoga je važna pronicljiva analitika kupaca.

Beskontaktno mobilno plaćanje jedan je od vodećih trendova u tehnologiji putovanja koji povećava povjerenje kupaca u putovanja. Beskontaktna tehnologija u turizmu temelj je svih globalnih, modernih i tehnološki naprednih rješenja plaćanja. U sektoru putovanja chatbotovi su široko korišteni jer mogu nadopuniti mobilne aplikacije, čineći komunikaciju s kupcima i klijentima lakšom i pristupačnijom.

S rastućim mobilnim i web prometom, internet stvari, umjetna inteligencija, rješenja u oblaku i veliki podaci sve su popularniji. Ove inovacije pomažu tvrtkama u industriji putovanja i turizma da bolje razumijevaju želje, potrebe i ponašanje turista. Aktivnosti rezerviranja kupaca, demografski podaci, socioekonomski profili, aktivnosti na društvenim mrežama, vremenska izvješća i drugi internetski podaci pomažu turističkim, hotelskim i restoranskim tvrtkama da povećaju profit personalizacijom usluga i ponuda.

Postoje najmanje dvije koristi od korištenja IoT tehnologije u turizmu. Prvo, može pomoći u stvaranju personaliziranog iskustva za kupce. Putnici mogu upravljati s više usluga putem svojih uređaja. Različiti sustavi mogu pomoći u upravljanju pametnim sustavima, sobnom rasvjetom, dizalima, pa čak i električnim krugovima u hotelima. Drugo, prikupljanjem potrebnih podataka s ovih uređaja, tvrtke ih mogu koristiti za kreiranje marketinških kampanja. Sigurnost i kontrola inventara također se mogu poboljšati s IoT-om. Pametni senzori mogu upozoriti na istrošenost opreme, curenje vode ili plina te prisutnost pokvarenih proizvoda u skladištu. U slučaju neovlaštenog upada, sigurnosni sustav može pozvati policiju.

Internet se koristi u gotovo svim važnijim poslovnim procesima unutar turističke tvrtke, od pronalaska i privlačenja kupaca do formiranja ponuda i aranžmana. Stvaranje ruta obilaska, pohrana podataka, virtualni pozivni centri i bolja kontrola nad internim procesima tvrtke samo su neke od prednosti koje tvrtke dobivaju integracijom cloud tehnologija. Osim toga, tvrtke

štede na kupnji i podršci sofisticiranog hardvera i softvera, značajno smanjuju troškove pohrane i obrade podataka, stječu mogućnost skaliranja i nisu ograničene na vlastitu IT infrastrukturu.

Danas se virtualno putovanje koristi uglavnom kao marketinški alat koji pojednostavljuje planiranje putovanja i čini proces uvelike lakšim dodavanjem emocionalnog aspekta potrošačevoj racionalnoj odluci.

Osim negativnog utjecaja na sektor turizam, pandemija COVID-19 uvelike je ubrzala razvoj robotike, postavši jedan od najvećih trendova u tehnologiji putovanja koje su mnoge tvrtke počele usvajati.¹⁴

- Utjecaj pandemije na turizam

Pandemija COVID-19 dramatično je utjecala na turizam, s padom putovanja i ekonomske posljedice za mnoge zemlje. Ponovno otvaranje granica i oporavak turističkog sektora postali su ključni izazovi u poslijepandemijskom svijetu.¹⁵

Pandemija COVID-19 ostavila je ozbiljne posljedice na gospodarstva diljem svijeta, što je također negativno utjecalo na turističke trendove u svijetu, ali također i u Republici Hrvatskoj. Da bi se ublažile posljedice pandemije, razne su države, uključujući i Republiku Hrvatsku, poduzele različite javno-zdravstvene mjere. Navedene mjere su zahvatile različite sektore gospodarstva, no turizam je nedvojbeno bio među najviše pogođenima. Ove mjere obuhvaćale su izolaciju i karantenu, primjenu socijalnog distanciranja, ograničenja u putovanjima i kretanju te kampanje koje su poticale ljude da ostanu kod kuće, među ostalim restriktivnim mjerama.

U 2021. godini primijećen je postupan oporavak tržišta putovanja. Međutim, važno je napomenuti da je broj međunarodnih dolazaka od siječnja do svibnja 2021. bio znatno niži nego u istom razdoblju 2019. godine, s padom od 85%. Osim toga, uspoređujući s 2020. godinom, bilježi se pad od 65%. Ovo se može pripisati strožim ograničenjima putovanja koja su bila na snazi početkom 2021. godine. Tada su postojale značajne sumnje u uspjeh turističke sezone, ali zahvaljujući povoljnijoj epidemiološkoj situaciji i vladinim mjerama, 2021. godina se na kraju

¹⁴ Computools.com: *Top 10 technology trend sin the travel industry in 2023*, dostupno na: <https://computools.com/10-technology-trends-in-travel-industry/>

¹⁵ UNWTO: *Tourism and COVID-19*, dostupno na: <https://www.unwto.org/tourism-and-covid-19-unprecedented-economic-impacts>

pokazala relativno uspješnom, osobito kad se usporedi s katastrofalnom 2020. godinom, koja je ostala upisana kao najgora godina u povijesti putovanja.¹⁶

2.4. Politika održivog razvoja turizma

Održivi turizam je onaj koji udovoljava potrebama turista i domicilnog stanovništva istovremeno čuvajući resurse budućeg razvoja.¹⁷ Dakle, politika održivog turizma treba se usmjeriti na očuvanje prirodnih ljepota i resursa. To uključuje zaštitu ekosustava, upravljanje vodnim resursima, smanjenje emisija stakleničkih plinova i promicanje ekološki odgovornih praksi.¹⁸

„Indikatori održivog turizma su mjerila prisutnosti i veličine određene aktualne pojave, znakovi buduće situacije ili problema.“¹⁹ Indikatori su odabrani da bi upravljali turizmom i mjerili promjene.²⁰ Moguće je izdvojiti tri skupine indikatora održivog turizma. Prvu skupinu čine oni koji ispituju utjecaj i interakciju turizma na okoliš ili prirodnu osnovu. Druga skupina ima za cilj procijeniti značaj turizma za lokalno gospodarstvo. Treća skupina su indikatori koji mjere utjecaj na lokalnu zajednicu. Tu je riječ o društvenim indikatorima.²¹

Politika treba promicati ekonomsku održivost tako da turizam donosi koristi lokalnoj zajednici. To može uključivati poticanje lokalnih poduzetnika, razvoj malih i srednjih poduzeća te stvaranje radnih mjesta za lokalno stanovništvo.²² Održivi razvoj turizma također uključuje brigu za lokalno stanovništvo i zajednicu. Politika treba promicati pravednu raspodjelu ekonomske dobiti, zaštitu kulturne baštine i poštovanje prava lokalnog stanovništva.²³ Politika bi trebala poticati obrazovanje i svijest o održivom turizmu, kako među posjetiteljima tako i među lokalnim stanovništvom. Obrazovanje o održivosti može pomoći u promicanju

¹⁶ Krešić Lončar, N., Sanpietro, E., Županić, M. i sur. (2021): *Turizam 2021. u brojkama*, Cimerfraj.hr, dostupno na: <https://www.cimerfraj.hr/docs/Turizam-2021-u-brojkama-CimerfrajHr.pdf>, str.9.

¹⁷ Coccossis, *Sustainable Development and Tourism in Small Islands*, 12(1), 2001., 53-58

¹⁸ United Nations Environment Programme (2012): *Tourism in the Green Economy: Background Report*, dostupno na: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/22015>

¹⁹ Vojnović, N. (2014): Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u hrvatskim općinama i gradovima. *Ekonomska misao i praksa*; 1: 171-190.

²⁰ Vojnović, N. (2014): Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u hrvatskim općinama i gradovima. *Ekonomska misao i praksa*; str. 174

²¹ Vojnović, N. (2014): Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u hrvatskim općinama i gradovima. *Ekonomska misao i praksa*;

²² UNDP: *Sustainable tourism*, dostupno na: <https://www.undp.org>

²³ UNWTO (2021): *Tourism and Inclusive Growth*, dostupno na: <https://www.unwto.org/wtd2021>

odgovornih turističkih praksi.²⁴ Održivi razvoj turizma često zahtijeva suradnju između zemalja i međunarodnih organizacija. Politika bi trebala promicati međunarodnu suradnju kako bi se rješavali globalni izazovi poput klimatskih promjena i očuvanja prirodnih resursa.²⁵

Uzimajući u obzir ove aspekte, politika održivog razvoja turizma igra ključnu ulogu u oblikovanju turističkog sektora koji je ekonomski profitabilan, ekološki odgovoran i društveno pravedan. Kroz usklađivanje sa relevantnim smjernicama i međunarodnim normama, zemlje mogu ostvariti dugoročni uspjeh u turizmu i pridonijeti očuvanju okoliša i unapređenju života lokalnog stanovništva.

²⁴ UNESCO (2023): *Education for Sustainable Development*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/education-sustainable-development/need-know>

²⁵ UNWTO: *Sustainable Tourism – Global Challenges and Opportunities*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-development>

3. TURIZAM U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA HRVATSKE

Turizam i održivi razvoj su međuzavisni i uvjetovani pojmovi. U ovom poglavlju razmatraju se razvojna načela hrvatskog turizma, utjecaj i značaj turizma na gospodarstvo zemlje te daju primjeri dobre prakse.

3.1. Razvojna načela hrvatskog turizma

Turizam je velikim dijelom zaslužan za spoznaju o potrebi održivog razvoja. Primjena koncepta održivog razvoja u turizmu treba osigurati da nekontrolirani razvoj ne uništi ili devastira resurse na temelju kojih se turizam razvija u određenoj destinaciji. Održivi razvoj ima za cilj uspostaviti ravnotežu između tri područja, a to su: okoliš, društvo i ekonomija. Neke od glavnih prednosti hrvatskog turizma su: prirodne ljepote, povoljna klimatska obilježja, kvaliteta okoliša, bogata kulturno- povijesna baština, geografski položaj, gostoljubivost i dr.²⁶ Neki od nedostataka kriju se u sezonalnosti, nedovoljno razvijenoj turističkoj infrastrukturi, manjku stručnog kadra i dr.

Unatoč slabostima i prijetnjama, turizam je u Hrvatskoj dobio snažan zamah. To treba iskoristiti vodeći se načelima održivog turizma. Daljnji razvoj hrvatskog turizma „podrazumijeva upravljanje resursima u skladu s osnovnim ekonomskim, socijalnim i estetskim kriterijima.“²⁷ S obzirom na to, viziju razvoja turizma treba temeljiti sljedećim načelima:²⁸

- Partnerstvo,
- Deregulacija,
- „Zeleno“
- Više od sunca i mora,
- Cijeli prostor,
- Autentičnost i kreativnost,
- Hotelijerstvo kao pokretač inovacija,
- Inovirani tržišni nastup,
- Proizvodnja za turizam,
- Kultura kvalitete.

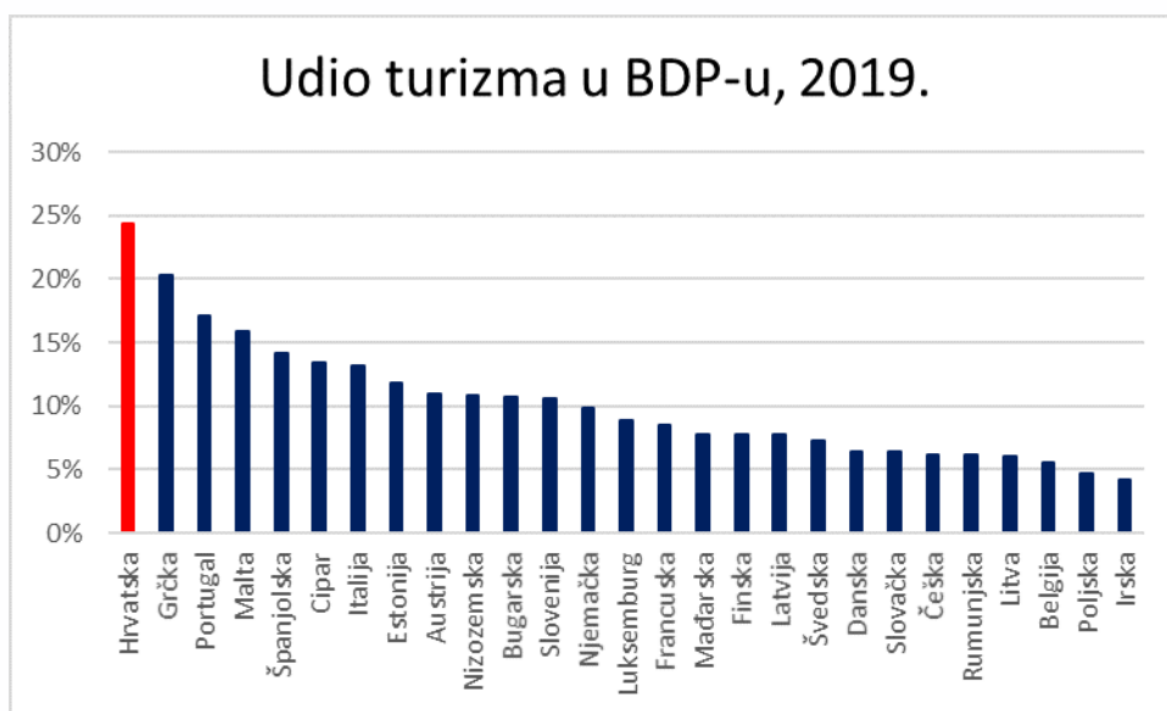
²⁶ Čavlek N., Bertoluci M., Prebežac D.,(2011.): *Turizam ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Školska knjiga, str. 409-421.

²⁷ Vlada Republike Hrvatske (2013): *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine*, URL: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/130426-Strategija-turizam-2020.pdf>, str.28.

²⁸ Vlada Republike Hrvatske (2013): *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine*, URL: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/130426-Strategija-turizam-2020.pdf>, str.28

3.2. Utjecaj i značaj turizma na gospodarstvo Hrvatske

Turizam ima značajan utjecaj na gospodarstvo Republike Hrvatske. Hrvatska je poznata turistička destinacija zbog svoje obale s prekrasnim plažama, otoka, kulturnog nasljeđa i povijesnih gradova. Turizam ima značajan udio u BDP-u Hrvatske. Prihodi od turizma pridonose ekonomskom rastu zemlje, stvarajući nove poslovne prilike i zapošljavanje u različitim sektorima, kao što su ugostiteljstvo, prijevoz, trgovina na malo itd. Dolazak turista u Hrvatsku rezultira potrošnjom u različitim sektorima gospodarstva. Turisti troše na hranu, smještaj, prijevoz, zabavu, suvenire i druge usluge. Ova potrošnja ima pozitivan učinak na lokalno gospodarstvo, potičući rast malih poduzetnika, restorana, trgovina i drugih turističkih uslužnih djelatnosti. Osim tradicionalnih sektora kao što su industrija i poljoprivreda, turizam omogućava razvoj uslužnih sektora, kreativne industrije i ekološkog turizma. To pomaže u stvaranju novih poslovnih prilika i smanjenju ovisnosti o određenim sektorima.

Grafikon 1 Udio turizma u BDP-u, 2019

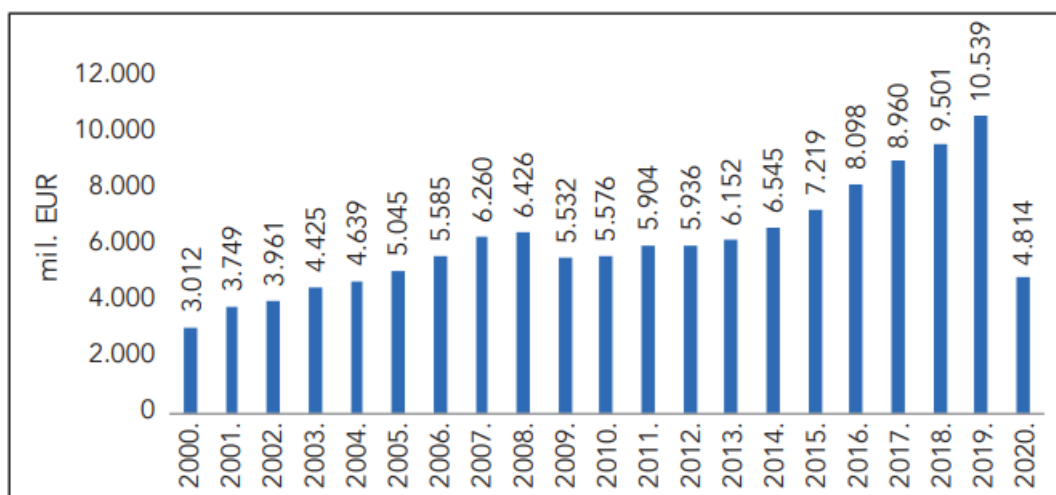
Izvor: Ekonomska baza (2023): *Udio turizma u BDP-u*, dostupno na:

<https://ekonomskabaza.hr/analize/1287/>

Iz Grafikona 1 je jasno vidljivo da je udio turizma u BDP-u Hrvatske iznimno značajan, s gotovo 25% udjela u 2019. godini. Ova brojka je značajno veća od većine europskih zemalja. Ovaj podatak potvrđuje važnost turizma u gospodarstvu Hrvatske te ukazuje na činjenicu da je

turizam jedan od glavnih pokretača rasta i razvoja zemlje. Ovaj visoki udio turizma također pokazuje da Hrvatska ima raznoliku i dobro razvijenu turističku industriju. Investicije u turizam, izgradnja infrastrukture i pružanje kvalitetnih turističkih usluga igraju ključnu ulogu u održavanju konkurentnosti zemlje na turističkom tržištu.

Iako je udio turizma u BDP-u Hrvatske impresivan, važno je da se zemlja nastavi usmjeravati prema raznolikosti gospodarstva kako bi smanjila rizik od prevelike ovisnosti o jednom sektoru. Diversifikacija gospodarstva može pružiti stabilnost i otpornost u slučaju promjena na turističkom tržištu.

Grafikon 2 Devizni prihod od turizma

Izvor: HNB prema: Savić, Z. (ur.) (2021): *Hrvatsko gospodarstvo 2020. godine*, Hrvatska gospodarska komora, dostupno na: <https://hgk.hr/documents/hrvatsko-gospodarstvo-2020-web6107a81e2f243.pdf>

Iz Grafikona 2 se može primijetiti da je turizam u Hrvatskoj doživio progresivan rast deviznog prihoda od 2000. godine, s izuzetkom 2020. godine. Ovaj trend ukazuje na dugoročnu održivost i atraktivnost hrvatskog turističkog sektora. Rast deviznog prihoda od turizma odražava povećanje broja turista koji posjećuju Hrvatsku i veći iznos potrošenih sredstava tijekom njihovog boravka. Taj pozitivan trend pruža potvrdu o privlačnosti zemlje kao turističke destinacije te kvaliteti i raznolikosti ponude koja privlači različite profile turista. Važno je istaknuti da je 2020. godina bila iznimna zbog pandemije COVID-19, koja je izazvala globalnu krizu u turizmu. Zbog ograničenja putovanja i zatvaranja granica, Hrvatska je doživjela pad turističkog prometa i prihoda. Međutim, unatoč izazovima koje je pandemija donijela, turizam je ostao ključni sektor hrvatskog gospodarstva.

Ukupno gledajući, progresivan rast deviznog prihoda od turizma od 2000. godine, s iznimkom 2020., svjedoči o snazi hrvatskog turističkog sektora i njegovoj sposobnosti da privlači turiste i generira ekonomski rast. Daljnje ulaganje u turizam, održavanje kvalitete usluga i promicanje održivosti ključni su čimbenici za daljnji uspjeh hrvatskog turizma i razvoj zemlje kao atraktivne turističke destinacije. U nastavku slijedi tablični prikaz broja dolazaka turista u Hrvatsku u razdoblju od 10 godina, točnije od 2014. do 2023. godine (Tablica 1).

Tablica 1 Broj dolazaka turista (u tisućama) u RH, 2014.-2023.

Godina	Domaći	Strani	Ukupno
2014.	1.461	11.453	12.914
2015.	1.623	12.553	14.175
2016.	1.749	13.715	15.463
2017.	1.838	15.593	17.431
2018.	2.022	16.645	18.667
2019.	2.213	17.353	19.566
2020.	1.456	5.545	7.001
2021.	2.135	10.641	12.776
2022.	2.451	15.324	17.775
2023.	2.638	16.855	19.493

Izvor: izrada autora prema podacima dostupnim na Državni zavod za statistiku, dostupno na: <https://dzs.gov.hr/>

Prema tabličnom prikazu vidljiv je porast broja dolazaka turista sve do 2020. godine. Turistička kretanja u 2020. godini bila su ograničena zbog pandemije poznate kao Covid-19. U 2021. godini situacija se stabilizirala te je nastavljen rast dolazaka turista. U 2023. ostvareno je gotovo 20 milijuna dolazaka turista. Dolasci stranih turista znatno su veći u odnosu na domaće turiste. Hrvatska se u velikoj mjeri oslanja na turizam. Zanimaju se druge djelatnosti i privlačenje izravnih inozemnih investicija, dok se svake godine povećava broj smještajnih jedinca.

3.3. Primjeri dobre prakse održivog turizma u Hrvatskoj

U nastavku se navode neki primjeri dobre prakse održivog turizma u Republici Hrvatskoj.

- **Ekološka očuvanost na Plitvičkim jezerima**

„...Plitvice su jedinstven prirodni biser neponovljiv na bilo kojem meridijanu ili paraleli planeta Zemlje...“²⁹ Plitvice su najveći nacionalni park u Hrvatskoj.³⁰

Slika 1 NP Plitvička jezera

Izvor: Ivanuš, I. (2018): *Otvoren novi panoramski vidikovac u Nacionalnom parku Plitvička jezera*, dostupno na: <https://www.nacional.hr/otvoren-novi-panoramski-vidikovac-u-nacionalnom-parku-plitvicka-jezera/>

Vode su stvorile prirodne sedrene barijere. Šume su dom mnogih rijetkih ptica, vukova i medvjeda.³¹ U Parku je registrirano čak 1267 različitih biljnih vrsta.

Nacionalni park Plitvička jezera jedan je od najpoznatijih turističkih odredišta u Hrvatskoj i svijetu. Dobra praksa održivog turizma u ovom parku uključuje stroge mjere očuvanja prirode i ekosustava. Posjetitelji su ograničeni na šetnje po stazama kako bi se umanjio utjecaj na okoliš, a brodovi i električni vlakovi koriste se za prijevoz kako bi se smanjila emisija CO₂.

- Održivi smještaj na otoku Lošinj

²⁹ Barišić, I., Ivelja -Dalmatin, A., Njavro, M., Vranješ, I., Vranješ, M. (2008): *Hrvatski nacionalni parkovi i parkovi prirode*. Zagreb: Gipa

³⁰ Bralić, I. (2005): *Nacionalni parkovi Hrvatske*. Zagreb: Školska knjiga

³¹ UNESCO: *Plitvice Lakes National Park*, dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/list/98>

Otok Lošinj u Kvarnerskom zaljevu razvio je koncept "Plavi svijet" koji promiče održivi turizam. Mnogi hoteli i smještajni objekti na otoku primjenjuju ekološke standarde, kao što su energetska učinkovitost, korištenje obnovljivih izvora energije i recikliranje. Ovaj pristup doprinosi očuvanju prirodnih ljepota i resursa otoka.³²

Otok Lošinj od 2016. godine sudjeluje u natjecanju „100 najboljih održivih destinacija“. Godine 2022. godine Lošinj je uvršten u top 100 održivih destinacija svijeta. Uz Lošinj svakako valja spomenuti projekt Via Apsyrtydes. Riječ je o sustavu pješačkih obilaznica koje povezuju i prezentiraju prirodne i kulturne atrakcije otočja.³³

Slika 2 Projekt Via Apsyrtydes – otok Lošinj

Izvor: Salković, W: (2021): *Na Cresu i Lošinjju počelo označavanje povijesnih staza Via Apsyrtydes*, dostupno na: <https://www.novilist.hr/rijeka-regija/na-cresu-i-losinju-pocelo-oznacavanje-povijesnih-staza-via-apsyrtydes/>

Koncept „Plavi svijet“ temelji se na integraciji održivih praksi u različite aspekte turističke industrije na otoku. Održiva praksa na otoku u praksi podrazumijeva:

³² Turistička zajednica grada Malog Lošinja: *Lošinj – otok vitalnosti*, dostupno na: <https://www.tz-malilosinj.hr>

³³ Visitlošinj.hr: *Mali Lošinj među top 100 održivih destinacija svijeta*, dostupno na: <https://www.visitlošinj.hr/hr/mali-losinj-medju-top-100-odrzivih-destinacija-svijeta.aspx>

- Ekološki prihvatljivi smještaj - mnogi hoteli i smještajni objekti na otoku Lošinju implementiraju visoke standarde ekološke održivosti. To uključuje korištenje energetske učinkovite opreme i rasvjete, kao i izvore obnovljive energije poput solarnih panela. Također, promiču se mjere štednje vode i energije u smještajnim objektima.
- Recikliranje i smanjenje otpada - otok Lošinj aktivno potiče recikliranje i smanjenje otpada. Odvajanje otpada i recikliranje postali su standardne prakse u smještajnim objektima i restoranima. Pored toga, inicijative za smanjenje plastike i upotrebu ekološki prihvatljivih materijala za pakiranje promoviraju se kako bi se smanjio utjecaj na okoliš.
- Ekoturizam i promocija prirodnih ljepota - otok Lošinj aktivno promovira ekoturizam i omogućava posjetiteljima da istraže prirodne ljepote otoka na održiv način. To uključuje planinarenje, biciklizam i vođene ture koje educiraju o lokalnom ekosustavu i biološkoj raznolikosti.
- Očuvanje morske flore i faune - zbog bogatstva morskog života u okolici otoka, provode se programi očuvanja morskog ekosustava. To uključuje zaštitu podvodnih parkova i promociju odgovornog ronjenja kako bi se očuvali koraljni grebeni i riblje vrste.
- Edukacija i svijest - lokalna zajednica na otoku Lošinju provodi programe edukacije o održivom turizmu kako među posjetiteljima tako i među lokalnim stanovnicima. Cilj je podizanje svijesti o važnosti očuvanja okoliša i promocija odgovornih turističkih praksi.

Ovakav sveobuhvatan pristup održivom turizmu na otoku Lošinju doprinosi očuvanju prirodnih ljepota i resursa otoka, pružajući istovremeno pozitivan turistički doživljaj. Ovaj model može poslužiti kao inspiracija i primjer drugim destinacijama koje žele promovirati održivi turizam.

- **Agroturizam u Istri**

Istra je poznata po svojem agroturizmu, gdje se posjetiteljima pruža prilika da iskuse autentični seoski život. Ovaj oblik turizma potiče lokalne zajednice i poljoprivrednike, potiče očuvanje tradicionalnih poljoprivrednih metoda i promiče lokalnu hranu i proizvode.

Projekt "Dani otvorenih vrata agroturizama Istre" prvi je put organiziran 2010. godine, a od tada se redovito održava svake godine, promovirajući agroturizam Istre. Projekt je koncipiran kao događanje s namjerom obogaćenja turističke ponude. Cilj manifestacije je poticanje očuvanja i razvoja ruralnih područja Istre. Temeljna svrha je promocija autentičnih tradicionalnih jela. Također, manifestacija pruža posjetiteljima jedinstveno iskustvo povezano

s agroturizmima u Istri. Održava se tijekom posezone, uglavnom tijekom vikenda u mjesecu studenom, na različitim lokacijama u Istarskoj županiji, gdje sudjeluju agroturizmi koji nude posebne jelovnike po promotivnim cijenama.³⁴

Agroturizam u Istri potiče održivi razvoj turizma kroz sljedeću praksu:³⁵

- Povezanost s lokalnim zajednicama - agroturizam u Istri često surađuje s lokalnim zajednicama i poljoprivrednicima. Ovo partnerstvo omogućava lokalnim stanovnicima da sudjeluju u turističkim aktivnostima, što pomaže povećanju prihoda i zapošljavanju na ruralnim područjima.
- Očuvanje tradicionalnih metoda - održivi agroturizam u Istri postavlja naglasak na očuvanje tradicionalnih poljoprivrednih metoda. Ovo uključuje ručno berbe grožđa, uzgoj starih sorti povrća i voća te pripremu hrane prema starim receptima. Očuvanje ovih metoda doprinosi očuvanju kulturne baštine Istre.
- Promocija lokalne hrane i proizvoda - agroturistički objekti često promoviraju lokalnu hranu i proizvode. Restorani nude autentična jela pripremljena od svježih, lokalno uzgojenih sastojaka. Posjetitelji također mogu kupiti proizvode poput maslinovog ulja, vina, tartufa i meda, što podržava lokalne proizvođače.
- Održiva poljoprivreda - poljoprivredna gospodarstva u Istri često primjenjuju održive prakse u poljoprivredi. To uključuje upotrebu prirodnih gnojiva, smanjenje upotrebe pesticida i primjenu ekološki prihvatljivih metoda uzgoja. Ove mjere doprinose očuvanju zdravlja tla i očuvanju okoliša.
- Interakcija s posjetiteljima - agroturizam u Istri pruža posjetiteljima priliku da integriraju s lokalnim stanovnicima i sudjeluju u različitim aktivnostima. To može uključivati berbu voća i povrća, pripremu tradicionalnih jela ili sudjelovanje u manifestacijama poput traganja za tartufima. Ovo omogućava posjetiteljima dublje razumijevanje i iskustvo lokalne kulture.
- Očuvanje prirodne ljepote - Istra nije samo poznata po poljoprivredi već i po prekrasnom prirodnom okruženju. Agroturizam u Istri provodi se uz poštivanje očuvanja prirode i ekosustava, kako bi se osiguralo da turističke aktivnosti ne narušavaju okoliš. Posjetitelji često imaju priliku uživati u prirodnim ljepotama Istre kroz planinarenje, biciklizam i šetnje prirodom.

³⁴ Agencija za ruralni razvoj Istre (2023): *Priča o nastanku manifestacije Dani otvorenih vrata agroturizama Istre*, dostupno na: <https://dovai.eu/O-manifestaciji-opcenito/HR>

³⁵ Turistička zajednica Istre, dostupno na: <https://www.istra.hr>

Održivi agroturizam u Istri donosi brojne koristi, uključujući podršku lokalnim zajednicama, očuvanje kulturne i prirodne baštine te pružanje izvanrednih iskustava posjetiteljima. Ova praksa služi kao inspiracija za druge regije koje žele implementirati održive turističke modele.

- **Biciklizam i ekoturizam u Nacionalnom parku Krka**

Nacionalni park Krka nalazi se otprilike 75km od Zadra, a u svom većem dijelu smješten je na području Šibensko-kninske županije.³⁶

Slika 3 NP Krka

Izvor: Npkrka.hr: Nacionalni park „Krka“. URL: <http://www.npkrka.hr/stranice/nacionalni-park-krka/2.html>

Potreba za zaštitom rijeke Krke javlja se sredinom 20. stoljeća, zbog prirodnih vrijednosti koje je bilo nužno sačuvati. 1971. godine je podnesena inicijativa da se područje rijeke Krke proglasi

³⁶ Emporia-nekretnine.com: *Atrakcije i znamenitosti*, dostupno na: <https://www.emporia-nekretnine.com/o-zadru-i-okolici/atrakcije-i-znamenitosti/>

Nacionalnim parkom, a Sabor je 24. siječnja 1985. godine područje od utvrde Trošenj i Nečven do Šibenskog mosta proglasio nacionalnim parkom.

Nacionalni park Krka razvio je mrežu biciklističkih staza i promiče ekoturizam kako bi posjetiteljima omogućio da istraže prirodne ljepote parka na održiv način. Osim toga, posjetitelji su educirani o važnosti očuvanja okoliša i prirode parka.³⁷

- **Park prirode Biokovo**

Biokovo je planinski lanac koji izranja iz mora pružajući sa svojih vrhova i sjenica nezaboravne panoramske poglede na Makarsku rivijeru i okolice Biokova.³⁸

Slika 4 Park prirode Biokovo

Izvor: <https://pp-biokovo.hr/hr/planiraj-posjet/kako-do-nas>

³⁷ Nacionalni park Krka, dostupno na: <https://www.npkrka.hr/hr/>

³⁸ Nacionalni park Biokovo, dostupno na: <https://pp-biokovo.hr/en>

Velika vrijednost Biokova je kulturna baština. Vidikovac Nebeska šetnica - Skywalk Biokovo je prva nebeska šetnica u Hrvatskoj. Polukružnog je oblika promjera 8.5 metara, zajedno s ravnim dijelovima izlazi izvan ruba litice oko 11 metara.³⁹

Slika 5 Vidikovac Nebeska šetnica - Skywalk Biokovo

Izvor: Pp-biokovo.hr: *Skywalk*, dostupno na: <https://pp-biokovo.hr/hr/skywalk-biokovo>

Osim čistog planinskog turizma, Biokovo je zapravo spoj turizma mora i planine – planimor turizam. Biokovo i Makarska su idealna kombinacija u Hrvatskoj za takav oblik turizma. Biokovo nudi vidikovce, špilje, jame, vrhove, snijeg, prohodne puteljke, mogućnost pogleda na otoke, što je idealna nadopuna turističkoj ponudi Makarske.

Osim toga, Biokovo je pogodno mjesto i za daljnji razvoj cikloturizma (turizam koji uključuje putovanje biciklima). Biokovo gotovo svakodnevno, posebice tijekom ljetne sezone, posjete brojni biciklisti i uživaju u pogledu. „Biciklističke staze Parka prirode Biokovo i Makarske rivijere početak su stvaranja i prepoznavanja područja od Brela, Makarske, Tučepa pa sve do Igrana i Gradca kao bike destinacije. Atraktivno, pustolovno, adrenalinsko zaleđe, još neotkriveno, otvara brojne mogućnosti za razvoj cikloturizma uz kombinaciju pedaliranja doslovce uz morskog žala, a potom se za čas biciklom već može biti u starim podbiokovskim selima, na prijevojima i vidikovcima odakle se može uživati u

³⁹ Pp-biokovo.hr: *Skywalk*, dostupno na: <https://pp-biokovo.hr/hr/skywalk-biokovo>

impresivnim pogledima na naše otoke, more, sve do Italije. Usponom do najvišeg vrha Svetog Jure na 1762 metra iznad mora, bike čarolija je još veća, a vidici pucaju na sve strane.“⁴⁰

3.4. Usporedba održivog razvoja turizma u Hrvatskoj i svijetu

Razvoj održivog turizma postao je ključan aspekt u mnogim državama svijeta kako bi se očuvala prirodna i kulturna baština te potaknulo odgovorno upravljanje turističkim resursima. U nastavku se istražuje stanje održivog turizma u nekim zemljama diljem svijeta.

Postoje brojna istraživanja i indeksi koji ocjenjuju države prema njihovim naporima i ulaganjima u održivi turizam. Neki od njih su:

- Globalni indeks održivog razvoja turizma (Global Sustainable Tourism Indeks – GSTI): analizira održivost turizma u više od 190 zemalja na temelju tri ključne dimenzije - ekonomske, sociokulturne i ekološke. Ovaj indeks daje cjelovit pregled država koje najviše ulažu u održivi turizam.
- Indeks održivog razvoja UN-a (UN Sustainable Development Indeks) – iako ovaj indeks ne ocjenjuje specifično turizam, ocjenjuje napredak država prema UN-ovim ciljevima održivog razvoja, a turizam može biti jedan od aspekata tih ciljeva.
- Indeks konkurentnosti turizma Svjetskog ekonomskog foruma (WEF) – ovaj indeks ocjenjuje konkurentnost turizma u različitim državama na temelju različitih faktora, uključujući održivost. Države koje ulaze u održive prakse i promiču očuvanje okoliša često ostvaruju visoke ocjene na ovom indeksu.
- Indeks održivosti destinacija (Destination Sustainability Indeks) – ovaj indeks ocjenjuje održivost destinacija i turističkih destinacija širom svijeta. Ispituje aspekte kao što su upravljanje destinacijom, ekološki utjecaj i kulturna očuvanost.
- Indeks sreće i dobrobiti (World Happiness Report) – iako nije usredotočen na turizam, ovaj indeks ocjenjuje sreću i dobrobit stanovnika država na temelju različitih faktora, uključujući kvalitetu okoliša i života. Države koje potiču održivost često imaju zadovoljnije stanovništvo.

⁴⁰ Breitenfeld, D. (2016): *Morska bike čarolija s okusom surovog Biokova*, dostupno na: <https://www.tportal.hr/pedaliranje/clanak/morska-bike-carolija-s-okusom-surovog-biokova-20160827>

Analizirajući ove indekse i istraživanja, može se primijetiti da se nekoliko država često pojavljuju kao lideri u održivom turizmu, uključujući Švedsku, Finsku, Dansku, Norvešku, Švicarsku, Novi Zeland. Ovi lideri obično imaju snažne zakone i politike usmjerene na očuvanje okoliša i poticanje održivog turizma, pa će se izdvojiti u daljnjoj analizi.

Euromonitor International razvio je novi „Sustainable Travel Indeks“ za procjenu 99 odredišta u zemlji.⁴¹ Na vrhu ljestvice nalazi se nekoliko razvijenih europskih zemalja koje se ističu po svom održivom pristupu turizmu. Na prvom mjestu je Švedska, a slijede je Finska, Austrija, Estonija i Norveška. Iznad Hrvatske su i Slovačka, Island, Latvija, Francuska, Slovenija i Švicarska, dok Hrvatska kotira bolje od Češke, Irske, Njemačke, Belgije, Danske, Nizozemske i Portugala.

U nastavku se analiziraju odabrani primjeri država lidera u održivom turizmu koji se najčešće pojavljuju u prethodno navedenim indeksima, bazama i istraživanjima.

- Švedska

Švedska je poznata po svom visokom stupnju ekološke osviještenosti i održivog razvoja. Ova skandinavska zemlja posvećena je očuvanju svoje prirodne ljepote i kulturne baštine dok istovremeno pruža posjetiteljima jedinstvena iskustva. U turizmu, zemlja je usmjerena na ekoturizam, koji promiče posjete zaštićenim prirodnim područjima i potiče goste na poštivanje prirode i okoliša. Švedska je poznata po svojim predivnim pejzažima, uključujući šume, jezera i planine. Država je uložila znatne napore u očuvanje tih prirodnih resursa. Nacionalni parkovi i rezervati čine značajan dio švedskog teritorija, a pristup tim područjima često je ograničen kako bi se minimizirao utjecaj posjetitelja na okoliš. Osim toga, Švedska potiče korištenje održivih oblika prijevoza kako bi se smanjio utjecaj turizma na okoliš.⁴² Javni prijevoz u Stockholmu postigao je svoj cilj korištenja 100% obnovljive energije u podzemnoj željeznici, vlakovima i autobusima. Trenutno rade na pomorskom prometu bez fosilnih goriva do 2030. godine. Sljedeća stavka koja doprinosi održivom turizmu Švedske je takozvana „sloboda kretanja“. Ova je sloboda dodijeljena Ustavom Švedske 1994. godine, a nudi pristup javnom i privatnom zemljištu u cijeloj zemlji u svrhu rekreacije, vježbanja i omogućuje pojedincima

⁴¹ Total Croatia News (2023): *Croatia Ranks 13th in Global Ranking Sustainable Tourism and Travel*, dostupno na: <https://total-croatia-news.com/news/travel/croatia-ranks-13th-in-global-ranking-for-sustainable-tourism-and-travel/>

⁴² Visit Sweden, dostupno na: <https://visitsweden.com>

slobodno istraživanje bez ograničenja. Nadalje, Mnogi hoteli, hosteli i smještajni objekti u Švedskoj posjeduju ekološke certifikate. To znači da koriste obnovljive izvore energije, recikliraju otpad, koriste ekološki prihvatljive proizvode i prakse te promiču energetske učinkovitost. Zemlja trenutno ima 250 hotela koji ispunjavaju zahtjeve Nordijske ekološke oznake, što znači da ispunjavaju skup kriterija za održivost. Jedan od primjera je Kolarbyn Ecolodge, poznat kao švedski najprimitivniji hotel. Svaka je koliba prekrivena blatom i travom, a u kolibama nema struje ni tuševa. Švedska potiče turiste na aktivnosti na otvorenom i povezivanje s prirodom. Aktivnosti kao što su planinarenje, skijanje, biciklizam i ribolov promoviraju se kao način za istraživanje švedskih pejzaža i poticanje zdravog načina života. Osim brige o okolišu, Švedska također cijeni svoju kulturnu baštinu. Posjetitelji imaju priliku sudjelovati u kulturnim događanjima, muzejima i tradicionalnim obredima kako bi bolje razumjeli švedsku kulturu. Bitno je istaknuti i da švedski gradovi, poput Stockholma i Malmöa, ulažu napore u stvaranje održivih urbanih sredina. To uključuje ekološki dizajnirane četvrti, parkove i zelene inicijative.

„Nature's Best Sweden“ je državni certifikat za odobravanje ekoturističkih tvrtki. Nudi mogućnosti smještaja i obilazaka unutar zemlje, kao i odabrani popis tvrtki s kojima turisti mogu surađivati tijekom svog boravka u Švedskoj. Nature's Best ima šest glavnih kriterija koji se koriste za ocjenjivanje tvrtki u pogledu njihove ekološke ponude. Pokrenuta je 2002. godine i bila je prva europska oznaka ekoturizma, stavljajući Švedsku ispred svih što se tiče održivog putovanja. Podržava ga Švedska udruga za prirodu i ekoturizam. Pomažu u educiranju tvrtki unutar zemlje kako bi potaknuli povećanu svijest o održivim rješenjima za putovanja.⁴³

- **Novi Zeland**

Novi Zeland se često smatra paradigmatičkim primjerom učinkovite primjene održivog turizma, a njegovi naponi i rezultati u tom smjeru nude konkretne primjere koji ilustriraju njegovu predanost očuvanju prirodnih resursa i promociji ekološke odgovornosti među turistima. Jedan od ključnih elemenata održivog turizma u Novom Zelandu je aktivna briga o očuvanju njegove netaknute prirode. Država je uložila napore u očuvanje svojih prirodnih ljepota kroz stvaranje nacionalnih parkova i rezervata te promoviranje ekoloških tura i aktivnosti koje omogućuju posjetiteljima da uživaju u prirodnim čarima zemlje na ekološki osviješten način. Primjerice, Nacionalni park Fiordland, UNESCO-ova svjetska baština, predstavlja neokrnjeni dragulj

⁴³ Ecotourism-world.com (2021): *The No. 1 Sustainable Travel Destination: Sweden*, dostupno na: <https://ecotourism-world.com/the-no-1-sustainable-travel-destination-sweden/>

Novog Zelanda s fjordovima, planinama i jedinstvenim biljnim i životinjskim vrstama. Osim toga, Novi Zeland kontinuirano radi na edukaciji turista o važnosti očuvanja okoliša i održivih praksi. Na primjer, posjetitelji često susreću informacijske ploče i brošure koje ih informiraju o osjetljivim ekosustavima koje posjećuju i pozivaju ih da poštuju lokalne ekološke smjernice. To se primjenjuje i u oblastima poput očuvanja ptica i životinja, gdje se turistima preporučuje održavati razumnu udaljenost kako bi se minimalizirao stres na divljim životinjama. Nadalje, Novi Zeland se uspješno usmjerava na strategiju niskog utjecaja na okoliš u turističkom sektoru. Ovaj pristup uključuje implementaciju energetski učinkovitih rješenja u turističkim objektima. Primjerice, mnogi smještajni objekti koriste solarnu energiju za opskrbu toplom vodom i grijanjem. Kao dodatnu inicijativu, Novi Zeland potiče posjetitelje da se integriraju s lokalnim zajednicama i tradicijama, čime se promovira kulturna raznolikost i poštivanje lokalnih običaja. Turisti imaju priliku sudjelovati u kulturnim događanjima i aktivnostima, kao i učiti o Maorskoj kulturi i običajima, što doprinosi obogatitosti turističkog iskustva. Kroz sve ove napore, Novi Zeland demonstrira svoju posvećenost održivom turizmu i postavlja standarde za druge zemlje koje teže postići održivu ravnotežu između turizma i očuvanja okoliša i kulture.⁴⁴

- **Finska**

Finska, poznata po svojim šumama, jezerima, sjevernim svjetlima i netaknutoj prirodi, aktivno promiče održivi turizam kako bi očuvala te prirodne resurse i potaknula ekološku svijest među turistima. Finska se ponosi svojim nacionalnim parkovima, šumama i tisućama jezera. Država poduzima mjere kako bi zaštitila ta područja i očuvala ih za buduće generacije. Primjerice, nacionalni parkovi poput Urho Kekkonen i Lemmenjoki nude posjetiteljima priliku da dožive divljinu u njihovom prirodnom stanju. Osim toga, Finska nudi obilje aktivnosti na otvorenom, uključujući planinarenje, biciklizam, ribolov i skijanje. Te aktivnosti potiču posjetitelje da cijene prirodu i uče o očuvanju okoliša. Također je važno istaknuti da Finska potiče ekološke načine prijevoza. Helsinki, glavni grad, ima dobro razvijen javni prijevoz, a biciklizam je popularan u cijeloj zemlji. Također, brojne destinacije nude električne brodove i automobile za iznajmljivanje. Bitno je spomenuti i da smještajni objekti u Finskoj često koriste obnovljive izvore energije i tehnologiju za smanjenje potrošnje energije. Neki hoteli čak koriste solarnu energiju i geotermalnu energiju. Finska također čuva svoju bogatu kulturnu baštinu, uključujući tradicionalnu saunu, umjetnost i dizajn. Posjetitelji imaju priliku sudjelovati u kulturnim aktivnostima i upoznati se s finskim načinom života. Što se tiče edukacije, u tom se kontekstu

⁴⁴ Tourism New Zealand, dostupno na: <https://www.tourismnewzealand.com>

moгу spomenuti informacijski centri i turističke agencije koje educiraju turiste o važnosti očuvanja prirode i ekološke odgovornosti tijekom njihovog boravka. Još je bitno spomenuti da restorani u Finskoj često koriste lokalne i sezonske sastojke u svojim jelima. Naglasak na lokalnoj hrani potiče održivu poljoprivredu. Također, Finska nudi razne ekoturističke programe koji vode posjetitelje u divljinu kako bi promatrali divlje životinje i prirodne ljepote. Zaključno se može reći da održivi turizam u Finskoj pridonosi očuvanju prirode, podržava lokalne zajednice i promiče ekološku svijest među posjetiteljima.

- **Danska**

Danska, iako možda nije poznata po spektakularnim prirodnim krajolicima kao neke druge zemlje, također se ističe u promicanju održivog turizma. Danska je poznata po svojoj progresivnoj politici održivog razvoja. U turizmu, zemlja promiče biciklizam i održivi prijevoz kao načine kretanja za turiste. Kopenhagen, danska prijestolnica, često se ističe kao jedan od najodrživijih gradova na svijetu s inovativnim rješenjima za zelene javne prostore i smanjenje emisija.⁴⁵

Ova sjeverna europska zemlja posvećena je očuvanju okoliša i potiče ekološku svijest među turistima. Iako Danska možda nema planine ili divlje prirodne parkove u tradicionalnom smislu, zemlja ima predivne plaže, jezera i močvare. Danska aktivno radi na očuvanju tih područja kroz uspostavu rezervata i zaštićenih zona. Nacionalni park Wadden Sea, koji je UNESCO-ova svjetska baština, klasičan je primjer takvih nastojanja. Nadalje, Danska promovira održive načine prijevoza, uključujući biciklizam i javni prijevoz. Kopenhagen, danska prijestolnica, poznat je po svojoj biciklističkoj kulturi i razvijenoj infrastrukturi za bicikliste. Ova inicijativa smanjuje emisije štetnih plinova i potiče aktivni način života. Danska je poznata po svojim ekološkim hotelima i smještajima koji često koriste obnovljive izvore energije i tehnologiju za uštedu energije. Također, mnogi smještajni objekti provode recikliranje i smanjuju otpad. Danska nudi mnogo ekološki prihvatljivih aktivnosti poput kajakašenja, planinarenja i birdwatchinga. Turisti se potiču da istražuju prirodne ljepote zemlje i uče o lokalnoj flori i fauni. Danska također čuva svoju kulturnu baštinu, uključujući stare gradove, povijesne građevine i umjetničke muzeje. Posjetitelji mogu sudjelovati u raznim kulturnim aktivnostima i tradicionalnim festivalima. Informacijski centri i turističke agencije educiraju turiste o važnosti očuvanja okoliša i ekološke odgovornosti tijekom njihovog

⁴⁵ Visit Denmark, dostupno na: <https://www.visitdenmark.com>

boravka. Danska je također prepoznata po svojoj gastronomiji koja često koristi lokalne, sezonske sastojke. Ovaj naglasak na lokalnoj hrani potiče održivu poljoprivredu. Danska je dobar primjer zemlje koja uspješno integrira održivost u svoj turistički sektor i potiče druge destinacije da slijede njihovu paradigmu. Održiv turizam u Danskoj doprinosi očuvanju okoliša, kulturne baštine i kvalitete života za lokalno stanovništvo.

- **Norveška**

Norveška, zemlja prepoznatljiva po svojoj divljoj prirodi, fjordovima i planinskim pejzažima, također se ističe u promicanju održivog turizma. Zemlja aktivno promiče održivi turizam kroz certificirane ekoturističke programe i ekološki osviještene hotele. Turističke atrakcije i aktivnosti često su usmjerene na očuvanje okoliša i lokalnih tradicija. Norveška također potiče upotrebu električnih vozila kako bi smanjila emisije ugljičnog dioksida u turizmu.⁴⁶

Ova skandinavska zemlja posvećena je očuvanju svojih prirodnih resursa i kulturne baštine dok istovremeno pruža turistima jedinstvena iskustva. U nastavku se navode ključni aspekti održivog turizma u Norveškoj. Zemlja se ponosi svojom netaknutom prirodom koja uključuje planine, fjordove, šume i ledene ledenjake. Država aktivno radi na očuvanju tih prirodnih resursa kroz uspostavu nacionalnih parkova, rezervata i zaštićenih područja. Na primjer, Nacionalni park Jotunheimen i Nacionalni park Rondane pružaju zaštićena staništa za brojne divlje životinje. Nadalje, Norveška promovira ekološki prihvatljive načine prijevoza. Električna vozila postaju sve popularnija i često se koriste u javnom prijevozu, taksi službama i međugradskim putovanjima. Ova inicijativa smanjuje emisije štetnih plinova i potiče ekološku svijest. Što se tiče smještajnih objekata, isti su opremljeni energetski učinkovitim sustavima, uključujući korištenje obnovljive energije i napredne tehnologije za uštedu energije. Ovo doprinosi smanjenju ekološkog otiska turističkog sektora. Za Norvešku su karakteristične održive aktivnosti na otvorenom. Promoviraju se kao načini za istraživanje norveških pejzaža i povezivanje s prirodom. Norveška pruža brojne staze i rute za ljubitelje prirode. Norveška također cijeni svoju bogatu kulturnu baštinu, uključujući vikinšku povijest, tradicije i umjetnost. Posjetitelji imaju priliku sudjelovati u kulturnim događanjima, muzejima i tradicionalnim obredima kako bi bolje razumjeli norvešku kulturu. Norveška educira turiste o važnosti očuvanja okoliša kroz informacijske ploče, edukativne materijale i ekološke smjernice na turističkim destinacijama. Mnogi smještajni objekti i restorani u Norveškoj posjeduju

⁴⁶ Visit Norway, dostupno na: <https://www.visitnorway.com>

ekološke certifikate koji potvrđuju njihovu ekološku odgovornost i korištenje lokalnih, ekološki prihvatljivih proizvoda. Sve ove inicijative čine Norvešku zemljom koja postavlja standarde u održivom turizmu, čuvajući svoju prirodnu i kulturnu baštinu za sadašnje i buduće generacije te promovirajući ekološku odgovornost među turistima. Norveška pruža inspiraciju i konkretne primjere drugim destinacijama širom svijeta koje teže postići održivu ravnotežu između turizma i očuvanja okoliša i kulture.

- Švicarska

Iako je Švicarska poznata po skijalištima i planinskim turističkim destinacijama, također pokazuje zavidan pristup održivom turizmu. Zemlja je uložila napore u promicanju javnog prijevoza, energetske učinkovitosti i upravljanja otpadom kako bi smanjila negativne utjecaje turizma na okoliš.⁴⁷

Švicarska se ponosi svojim netaknutim prirodnim ljepotama, uključujući Alpe, jezera i nacionalne parkove. Zemlja ulaže značajne napore u očuvanje tih prirodnih resursa. Nacionalni parkovi poput Švicarskog Nacionalnog Parka osiguravaju zaštićena staništa za divlje životinje i biljke, a brojne staze za planinarenje i biciklizam usmjerene su na očuvanje okoliša. Nadalje, švicarski gradovi promiču ekološki prihvatljive načine prijevoza, uključujući visokokvalitetnu javnu infrastrukturu, biciklističke staze i sustave javnog prijevoza. Švicarska željeznica (SBB) prepoznata je po ekološkim naporima i korištenju obnovljive energije za svoje vlakove. Još jedna bitna stavka vezana uz održivi turizam odnosi se na energetske učinkovitost. Naime, švicarski smještajni objekti i hoteli često su opremljeni energetske učinkovitom opremom. Korištenje obnovljive energije i smanjenje potrošnje energije igraju ključnu ulogu u održivosti švicarskog turizma. U cilju očuvanja i promocije Alpa, Švicarska je sudjelovala u Alpskoj turističkoj inicijativi koja promiče održivi turizam i ekološku svijest među posjetiteljima. Ova inicijativa potiče na aktivnosti koje minimiziraju utjecaj na okoliš i promiču kulturnu raznolikost alpskih regija. Švicarska također pridaje veliku važnost očuvanju svoje bogate kulturne baštine. Posjetitelji imaju priliku upoznati se s tradicijama, folklornim događanjima i lokalnom gastronomijom, potičući time očuvanje tih aspekata švicarske kulture. Švicarska je razvila brojne eko-turističke proizvode, uključujući ekološke pješačke i biciklističke ture te prilike za ekološki prihvatljive avanturističke aktivnosti. Sve ove inicijative čine Švicarsku destinacijom koja naglašava održivost u turizmu, čuvajući svoju prirodnu i kulturnu baštinu za

⁴⁷ Switzerland Tourism, dostupno na: <https://www.myswitzerland.com/en/>

sadašnje i buduće generacije te promovirajući ekološku odgovornost među turistima. Švicarska je odličan primjer zemlje koja uspješno integrira održivost u svoj turistički sektor i potiče druge destinacije da slijede njihovu paradigmu.

- **Republika Hrvatska**

Republika Hrvatska ima specifičnosti svojstvene mediteranskoj kulturi i ljepotama Jadranskog mora. Održiv turizam u Hrvatskoj uključuje zaštitu i očuvanje obale, otoka i podmorja, te promicanje ekološki osviještenih praksi među turistima i lokalnom stanovništvu. Zemlja se suočava s izazovima održavanja ravnoteže između rasta turizma i očuvanja prirodnih resursa, ali mnogi naponi se ulažu u postizanju održivog turizma.

Održivi turizam u Republici Hrvatskoj predstavlja ključnu komponentu gospodarstva i promocije prirodnih ljepota zemlje. Ovaj oblik turizma usmjeren je na očuvanje okoliša, ekonomske koristi za lokalne zajednice i promociju kulturnog nasljeđa.

Hrvatska se ponosi bogatom prirodnom raznolikošću, uključujući predivnu obalu, planine, rijeke i brojne otoke. Nacionalni parkovi kao što su Plitvička jezera, Krka i Brijuni svjedoče o predanosti očuvanju prirodnih resursa. Očuvanje obalnih ekosustava, borba protiv zagađenja mora i očuvanje prirodne ljepote Jadrana prioriteta su. Programi edukacije, kampanje o recikliranju i smanjenju otpada te promocija ekoturizma doprinose većoj ekološkoj svijesti.

Razvoj biciklističkih staza i promicanje javnog prijevoza pomažu u smanjenju negativnog utjecaja na okoliš. Hrvatska također razvija elektromobilnost kao alternativu za smanjenje emisija CO₂. Osim sunca i mora, Hrvatska nudi aktivnosti poput planinarenja, biciklizma, ronjenja i jedrenja. Nacionalni parkovi i prirodne atrakcije privlače ljubitelje prirode.

Razne inicijative i projekti promiču ekoturizam i posjetiteljima pružaju priliku da istraže divlji svijet Hrvatske. Zaštita prirode i biološke raznolikosti ključni su ciljevi. Smještajni objekti sve više usvajaju energetske učinkovite tehnologije i koriste obnovljive izvore energije. Ekološki certifikati poput "Zelenog ključa" potvrđuju njihovu održivost. Hrvatska promiče kulturnu baštinu kroz muzeje, festivale i manifestacije. Očuvanje povijesnih gradova poput Dubrovnika i Splita naglašava važnost kulturne baštine. Turizam potiče suradnju s lokalnim zajednicama. Agroturizam, primjerice, podržava lokalne poljoprivrednike i proizvođače hrane.

Hrvatska je poznata po bogatoj gastronomskoj ponudi koja uključuje tradicionalne recepte i lokalne proizvode. Restorani sve više koriste lokalne i sezonske sastojke. Brojni ekoturistički programi nude posjetiteljima autentična iskustva u prirodi i ruralnim područjima. Održivi smještajni objekti često posjeduju ekološke certifikate koji priznaju njihovu ekološku odgovornost. Hrvatska provodi različite inicijative kako bi se promovirao održivi turizam i potaknulo očuvanje prirode i kulturnog nasljeđa.

Sve ove napore Republika Hrvatska poduzima kako bi osigurala da turizam bude održiv i koristi budućim generacijama, čuvajući prirodne ljepote zemlje i potičući ekološku odgovornost među posjetiteljima i lokalnim stanovništvom. U nastavku je prikazana tablica usporedbe održivog razvoja turizma u promatranim zemljama s Republikom Hrvatskom.

Tablica 2 Usporedba održivog razvoja turizma u Republici Hrvatskoj s odabranim državama svijeta

KATEGORIJA	USPOREDBA
OČUVANJE PRIRODNIH RESURSA	Švedska, Norveška i Novi Zeland ističu se u očuvanju prirodnih resursa kroz nacionalne parkove i zaštićena područja, dok Republika Hrvatska također ima zaštićene prirodne ljepote poput Plitvičkih jezera. Finska i Danska također čuvaju svoje prirodne resurse, iako imaju manje prirodnih ljepota odnosno divlje prirode nego ostale zemlje. Švicarska s visokim ekološkim standardima brine se o očuvanju Alpa i jezera.
EKOLOŠKA OSVIJEŠTENOST	Novi Zeland i Švedska imaju visoku ekološku svijest među stanovništvom i posjetiteljima. Danska promiče biciklizam kao održivi način prijevoza. Hrvatska također poduzima napore za podizanje svijesti o ekologiji među turistima i lokalnim zajednicama.
EKOTURIZAM I ZAŠTITA PRIRODE	Novi Zeland je lider u ekoturizmu s brojnim ekološkim projektima. Švedska i Norveška nude izvanredne ekoturističke programe. Hrvatska također ima bogatu prirodnu baštinu koja je atraktivna za turiste, ali izazov leži u održivom upravljanju tim resursima kako bi se sačuvala okolina.

KULTURNO NASLIJEĐE	Sve zemlje čuvaju svoje kulturno nasljeđe i potiču posjetitelje na istraživanje lokalne kulture. Kroz očuvanje kulturnih i povijesnih znamenitosti, ove zemlje pružaju turistima autentično iskustvo. U Hrvatskoj, kulturno nasljeđe igra ključnu ulogu u turizmu, posebno u gradovima poput Dubrovnika, Splita i Zagreba.
SURADNJA S LOKALNIM ZAJEDNICAMA	Novi Zeland i Švedska promoviraju suradnju s lokalnim zajednicama u održivom turizmu. U Hrvatskoj postoje naponi uključivanja lokalnih zajednica, ali još uvijek postoje izazovi u ravnoteži između turizma i lokalnih interesa.
ENERGETSKA UČINKOVITOST SMJEŠTAJA	Većina zemalja ulaže u energetska učinkovitost smještaja, koristeći obnovljive izvore energije. Hrvatska se trudi uvođenjem ekoloških standarda u smještajne objekte.
GASTRONOMSKA ODRŽIVOST	Sve zemlje potiču korištenje lokalnih i sezonskih sastojaka u gastronomiji, promovirajući tradicionalnu kuhinju.
EKOTURISTIČKI PROGRAMI	Sve zemlje nude ekoturističke programe koji omogućuju posjetiteljima da istraže prirodne ljepote i promatraju divlje životinje.
EKOLOŠKI CERTIFIKATI	Mnogi smještajni objekti i restorani posjeduju ekološke certifikate koji potvrđuju njihovu ekološku odgovornost.
ODRŽIVE INICIJATIVE	Sve zemlje provode različite inicijative usmjerene na očuvanje prirode i promicanje održivog turizma.

*Uspoređivano je sa sljedećim odabranim zemljama: Švedska, Novi Zeland, Finska, Danska, Norveška, Švicarska, Republika Hrvatska

Izvor: Izrada autora

Iz prethodne tablice može se zaključiti da su sve navedene zemlje, kao i mnoge druge, svjesne važnosti održivog turizma i aktivno primjenjuju različite strategije i inicijative kako bi osigurale da turizam doprinosi pozitivnom društvenom i ekološkom utjecaju, odnosno da postignu balans između turističkog razvoja i očuvanja prirodnih i kulturnih resursa. Ipak, valja dodati kako su analizirane pozitivne strane, što ne umanjuje prisutnost negativnih strana. Svakako, treba istaknuti ogromne količine otpada, divlje deponije u brojnim turističkim destinacijama, prekomjernu potrošnju vode, zagađivanje voda neadekvatnim ispuštanjem otpadnih voda i dr.

Održiv turizam ima potencijal za očuvanje prirodnih resursa, podržavanje lokalnih zajednica i stvaranje pozitivnog turističkog iskustva za putnike. Hrvatska također radi na razvoju održivog turizma, ali još uvijek postoje izazovi u implementaciji održivih praksi na širem spektru turističke industrije. Ključ uspjeha leži u suradnji svih dionika - vlade, turističke industrije, lokalnih zajednica i samih turista - kako bi se osiguralo da turizam ostane održiv i odgovoran u budućnosti.

4. STRATEŠKI RAZVOJ HRVATSKOG TURIZMA

Republika Hrvatska prepoznata je kao popularna turistička destinacija. Potrebno je identificirati snage i slabosti, kao i prilike i prijetnje kako bi se snage i prilike jačale i iskoristile, a slabosti i prijetnje uklonile ili barem umanjile. U ovom poglavlju analiziraju se globalni trendovi kao tržišne prilike za Hrvatsku, slabosti i prijetnje turizmu zemlje, održive prakse u turizmu te Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine.

4.1. Globalni trendovi kao tržišne prilike za Hrvatsku

Deset makrotrendova uključuje sljedeće:⁴⁸

- Globalizacija, koja oblikuje tržišne dinamike i koncentrirano natjecanje;
- Tehnološki poticaj, koji prestrukturira modalitete potrošnje, nabavke i iskorištavanja proizvoda i usluga;
- Mirnodopski rat⁴⁹, koji ima potencijalno distinktivni utjecaj na tržišne uvjete i cijene produkata i usluga;
- Kriza zaduženosti, koja može izazvati negativan efekt na ekonomske dinamike i potrošački apetit;
- Promijenjene konzumentske prakse;
- Faktor poticaja rasta, kojim se promovira ekonomska proširenost i potrošnja;
- "Stoljetni životni stil" i anticipacije;
- Sindrom "doma u blizini", sklonost prema lokalnoj i inačicom domaćih proizvoda i usluga;
- Aksijalna usmjerenost na sebe;
- Istinski istraživački impuls, ukazuje na potrebu potrošača za podacima i provjerom prije donošenja odluka o kupnji.

Dakle, u svijetu turizma se tržište neprestano mijenja pod utjecajem globalnih trendova. Razumijevanje tih trendova ključno je za razvoj strategije turizma u Hrvatskoj. U nastavku se istražuje nekoliko globalnih trendova koji predstavljaju tržišne prilike za Hrvatsku. To su:

- Održivost i ekološka svijest,
- Digitalna transformacija,

⁴⁸ Vuković, I., (2006): Suvremeni trendovi u razvoju turizma u Europskoj uniji. *Tourism and Hospitality Management*; 12(1)

⁴⁹ koji se zbiva u mirno doba

- Porast interesa za ruralnim turizmom,
- Zdravstveni i wellness turizam,
- Održavanje kulturnog identiteta,
- Zdravstvena sigurnost i dr.

Rastuća ekološka svijest globalno je pitanje koje se odražava i u turizmu. Prema izvještaju UNWTO-a, turisti sve više traže održive destinacije i iskustva.⁵⁰ Digitalna transformacija promijenila je način na koji turisti planiraju i doživljavaju putovanja. Hrvatska ima priliku iskoristiti tehnologiju za personalizaciju iskustava i bolju komunikaciju s posjetiteljima.⁵¹ Sve više putnika traži iskustva izvan urbanih središta, potičući rast ruralnog turizma. Hrvatska, s svojim predivnim seoskim krajobrazima, može privući posjetitelje tražeći autentična seoska iskustva.

Zdravlje i wellness postaju ključni faktori za putnike. Hrvatska ima priliku razviti wellness turizam koristeći svoje termalne izvore i blagodati Mediterana.⁵² Turističke destinacije koje uspiju očuvati svoj kulturni identitet privlače posjetitelje koji žele autentična iskustva. Hrvatska može promicati svoju bogatu kulturnu baštinu kao ključnu atrakciju.⁵³

Nakon iskustva s pandemijom COVID-19, turisti sve više cijene destinacije koje osiguravaju visoke standarde zdravstvene sigurnosti. Hrvatska može promovirati svoje mjere sigurnosti kako bi privukla posjetitelje.⁵⁴ Zaključno se može reći da globalni trendovi oblikuju budućnost turizma, a Hrvatska ima priliku iskoristiti ove trendove kao tržišne prilike za razvoj održivog i konkurentnog turizma. Važno je kontinuirano pratiti te trendove i prilagoditi strategiju razvoja turizma kako bi se iskoristile sve potencijalne prednosti.⁵⁵

⁵⁰ UNWTO: *Sustainable development*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-development>

⁵¹ Kumar, S., Kumar, V., Kumari Batt, I., Kumar, S. (2023): Digital transformation in tourism sector: trends and future perspectives from a bibliometric-content analysis, *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, DOI: [10.1108/JHTI-10-2022-0472](https://doi.org/10.1108/JHTI-10-2022-0472)

⁵² Global Wellness Institute (2018): *Global Wellness Tourism Economy*, dostupno na: https://globalwellnessinstitute.org/wp-content/uploads/2018/11/GWI_GlobalWellnessTourismEconomyReport.pdf

⁵³ Gračan, D., Zadel, Z., Rudančić-Lugarić, A. (2010): Strategic Management of Cultural-Tourism Resources, *Academica Turistica-Tourism and Innovation Journal*; 3(1-2): 16.-25.

⁵⁴ Pforr, C., Hosie, P. (2007): Crisis Management in Tourism: Preparing for Recovery, *Journal of Travel & Tourism Marketing*; 23(2-4): 249-264

⁵⁵ UNWTO: *Sustainable development*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-development>

4.2. Slabosti i prijetnje turizmu Hrvatske

Slabosti i prijetnje turizmu Hrvatske mogu biti značajni čimbenici koji utječu na ovu važnu industriju.

Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine definira čak deset ključnih izazova/problema u hrvatskom turizmu danas, a to su:⁵⁶

- Vremenska i prostorna neujednačenost,
- Utjecaj turizma na okoliš i prirodu,
- Međuodnos turizma i klimatskih promjena,
- Prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu,
- Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva,
- Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti,
- Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta,
- Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje,
- Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir,
- Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista.

Slabosti turizma Hrvatske mogu uključivati:

- Ovisnost o sezoni - hrvatska turistička industrija uglavnom ovisi o ljetnim mjesecima, što može dovesti do sezonske nejednakosti u приходima i radu.
- Infrastrukturni nedostaci - iako je infrastruktura u Hrvatskoj poboljšana, postoje izazovi u povećanju kapaciteta i održavanju cestovne i komunalne infrastrukture.
- Konkurencija s drugim destinacijama - Hrvatska se natječe s mnogim drugim europskim destinacijama za turiste, što može utjecati na cijene i privlačnost.

Prijetnje turizmu Hrvatske uključuju:⁵⁷

- Nestabilnost regije - geopolitički sukobi i nestabilnost u susjednim regijama mogu utjecati na sigurnost turista i otežati planiranje putovanja.
- Klimatske promjene - promjene u vremenskim uvjetima, kao što su česte suše i oluje, mogu utjecati na turističku sezonu i prirodne ljepote Hrvatske.

⁵⁶ Strategija razvoja održivog turizma do 2030. (NN 2/2023)

⁵⁷ Stipanović, C. (2006): *Koncepcija i strategija razvoja u turizmu*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, str. 237.

- Promjene u potražnji i preferencijama turista - turističke preferencije se mijenjaju, a turisti traže održivije i autentičnije iskustvo, što zahtijeva prilagodbu ponude.

4.3. Održive prakse u turizmu

Održive prakse u turizmu postaju sve važnije kako bi se sačuvali prirodni resursi i društvena dobrobit. U nastavku slijede neki od primjera održivih praksi u turizmu i izvora koji podržavaju te koncepte:

- Održivi transport

Promicanje korištenja javnog prijevoza, bicikala i električnih vozila umjesto osobnih automobila može smanjiti emisije stakleničkih plinova i prometnu gužvu.⁵⁸

- Održivi smještaj

Odabir ekoloških i certificiranih smještajnih objekata koji primjenjuju energetske učinkovite sustave, recikliraju otpad i štede vodu može pozitivno utjecati na okoliš.⁵⁹

- Promicanje lokalne kulture i proizvoda

Poticanje turista da podrže lokalnu ekonomiju i kulturu kupnjom proizvoda i usluga od lokalnih zajednica može pomoći u očuvanju kulturne baštine.⁶⁰

- Ekoturizam

Ekoturizam je mala, ali zato brzo rastuća industrija.⁶¹ „Prema definiciji UNWTO-a ekoturizam čine svi oblici prirodnog turizma u kojima je glavna motivacija turista promatranje i uvažavanje prirode i tradicionalnih kultura koje dominiraju u prirodnim područjima.“⁶²

- Edukacija turista

Edukacija turista o održivim praksama i ekološkim izazovima može potaknuti odgovorno ponašanje tijekom putovanja.⁶³

⁵⁸ UNWTO: *Održiva mobilnost i turizam*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-mobility-and-tourism>

⁵⁹ Global Sustainable Tourism Council: GSTC Criteria, dostupno na: <https://www.gstcouncil.org/>

⁶⁰ UNWTO: *Održivi turizam i lokalni zajednički razvoj*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-tourism-and-local-community-development>

⁶¹ Epler Wood, M. (2002): *Ekoturizam-principi, postupci i politike za održivost*. Beograd: CenORT

⁶² Čurić, K. (2010): Promišljanje razvoja ekoturizma i ekološke poljoprivrede. *Praktični menadžment*; 1(1): 98-100., str.98.

⁶³ UNEP: *Sustainable Tourism: A Guide for Policy-Makers*, dostupno na: <https://www.unep.org/>

4.4. Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine

Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine je akt kojim Ministarstvo turizma i sporta strateški planira daljnji razvoj hrvatskog turizma do 2030. godine, u skladu sa razvojnom strategijom Republike Hrvatske. U razvoju strategije sudjelovali su razni predstavnici ministarstava, turizma i drugih institucija, kao i sudionici sastanaka, radionica, intervjua i anketnih istraživanja.

Vizija strategije je: Hrvatska je u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve. Dakle, strategija razvoja održivog turizma uključuje podizanje kvalitete života i rada stanovništva te gospodarski i društveni napredak.

Nakon analize stanja, kojom se definiralo deset ključnih izazova/problema u hrvatskom turizmu, postavili su se ciljevi daljnjeg istraživanja i stvaranja strategije koja će doprinijeti održivosti, a ujedno i napretku.

Četiri ključna strateška cilja za doprinos i napredak turizma u Hrvatskoj su:⁶⁴

- Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam (razvoj uravnoteženijeg turizma, razvoj posebnih oblika turizma, unapređenje domaće i međunarodne prometne povezanosti, stvaranje boljih uvjeta za život i rad...)
- Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu (smanjenje opterećenja na okoliš, prostor i klimu)
- Konkurentan i inovativan turizam (jačanje ljudskog potencijala, unapređenje kvalitete smještajnih jedinica, poticanje inovacija i digitalizacije)
- Otporan turizam (unapređenje zakona, zajednica i praćenja podataka, jačanje sigurnosti)

Ovi su ciljevi međusobno dobro povezani, podupiru se i zajedno pokušavaju ostvariti željeni učinak.

⁶⁴ Strategija razvoja održivog turizma do 2030. (NN 2/2023)

5. ZAKLJUČAK

S obzirom na utjecaje pandemije Covid-19, izvanredne situacije poput rata Ukrajine i Rusije, gospodarstvo Republike Hrvatske i danas nailazi na razne izazove i turbulencije. Valja istaknuti kako je ostvaren značajan rast BDP-a nakon krizne 2020. godine. Tome je prvenstveno doprinio rast turističkih pokazatelja. Masovni turizam na koji je Republika Hrvatska dosta usmjerena problem je s aspekta održivosti i važno je da se napravi zaokret u pravcu promjene dosadašnjeg turističkog proizvoda. Hrvatski turizam treba se dalje razvijati po uzoru na zemlje predstavljene u radu poput Švedske, Finske, Danske i dr.

Turizam će u budućnosti biti pod utjecajem promjena u sustavu vrijednosti gosta. Kad se uzme u obzir slučaj Hrvatske, sezonsko zapošljavanje ima visok udio u ukupnom broju zaposlenih. Usprkos tome, hrvatski se turizam bori s nedostatkom stručnog i kvalificiranog kadra. Osim prirodnih ljepota, sunca i mora, usluga mora biti na vrhunskoj razini. Upravo je zato potrebno osposobljavati i ulagati u ljudski kadar i adekvatno ih nagrađivati. Pored toga u velikom mjeri opterećena je infrastruktura prilikom dolazaka turista. To je potrebno ograničiti kako se infrastruktura ne bi narušavala te kako bi se turizam zasnivao na održivom razvoju. Potrebno je voditi računa o lokalnim zajednicama i voditi se načelima održivog razvoja turizma. Turizam i njegovi učinci prepoznaju se u svim dijelovima BDP-a. Turizam sudjeluje značajno u BDP-u Hrvatske. Dugoročno, to ne može biti održivo. Država se ne bi trebala oslanjati isključivo na turizam upravo zbog vanjskih utjecaja na koje se ne može utjecati. Dobar primjer je pandemija Covid-19 koja je ograničila turistička kretanja i ugrozila destinacije koje ovise o turizmu. Turističko tržište je dinamično, izazovno i prevladava neizvjesnost. Ne postoji garancija za uspjeh. Dakako, potencijal se treba iskoristiti, no prije svega potrebno je voditi računa o održivom razvoju i ne narušavati prostor za buduće generacije. S tim u vezi, zbog velike koncentracije turističkih aktivnosti, javljaju se problemi poput prenapučenosti, loše kvalitete zraka, zagađenja okoliša i sl. Kako bi se izbjegli negativni učinci naglog porasta turističkih aktivnosti i prenapučenosti određenih lokacija, potrebno je kreirati strategije i razvoju politiku. Zaključno, turizam se ne može svesti isključivo na jednu djelatnost. Prethodno u radu identificirani su istaknuti izazovi i problemi. Potrebno je sinergijsko djelovanje i uključivanje svih povezanih dionika. Iako su dostignuti znatni uspjesi u promicanju održivog turizma, postoji potreba za kontinuiranim naporima kako bi se osiguralo da turizam ostane održiv i da doprinese boljem kvalitetu života za lokalne zajednice. Održiv razvoj turizma ostaje ključna strategija za dugoročni prosperitet Hrvatske kao turističke destinacije.

LITERATURA

1. Agencija za ruralni razvoj Istre (2023): *Priča o nastanku manifestacije Dani otvorenih vrata agroturizama Istre*, dostupno na: <https://dovai.eu/O-manifestaciji-opcenito/HR>
2. Barišić, I., Ivelja -Dalmatin, A., Njavro, M., Vranješ, I., Vranješ, M. (2008): *Hrvatski nacionalni parkovi i parkovi prirode*. Zagreb: Gipa
3. Bralić, I. (2005): *Nacionalni parkovi Hrvatske*. Zagreb: Školska knjiga
4. Breitenfeld, D. (2016): *Morska bike čarolija s okusom surovog Biokova*, dostupno na: <https://www.tportal.hr/pedaliranje/clanak/morska-bike-carolija-s-okusom-surovog-biokova-20160827>
5. Bušljeta Tonković, A., etc. (2017): *Koga (p)održava održivi razvoj: prinosi promišljanju održivosti ruralnih područja u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
6. Computools.com: *Top 10 technology trend sin the travel industry in 2023*, dostupno na: <https://computools.com/10-technology-trends-in-travel-industry/>
7. Črnjar, M., Črnjar, K. (2009): *Menadžment održivog razvoja*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
8. Črnjar, M. (2002): *Ekonomika i politika zaštite okoliša*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
9. Ćurić, K. (2010): Promišljanje razvoja ekoturizma i ekološke poljoprivrede. *Praktični menadžment*; 1(1): 98-100.
10. Drljača M. (2012): *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, URL: https://bib.irb.hr/datoteka/580157.Koncept_odrivog_razvoja_i_sustav_upravljanja.pdf
11. ECOBNB (2022): *What Are the Main Principles of Sustainable Tourism?*, dostupno na: <https://ecobnb.com/blog/2022/10/main-principles-sustainable-tourism/>
12. Ecotourism-world.com (2021): *The No. 1 Sustainable Travel Destination: Sweden*, dostupno na: <https://ecotourism-world.com/the-no-1-sustainable-travel-destination-sweden/>
13. Ekonomska baza (2023): *Udio turizma u BDP-u*, dostupno na: <https://ekonomskabaza.hr/analize/1287/>
14. Emporia-nekretnine.com: *Atrakcije i znamenitosti*, dostupno na: <https://www.emporia-nekretnine.com/o-zadru-i-okolici/atrakcije-i-znamenitosti/>
15. Epler Wood, M. (2002): *Ekoturizam-principi, postupci i politike za održivost*. Beograd: CenORT

16. Global Wellness Institute (2018): *Global Wellness Tourism Economy*, dostupno na: https://globalwellnessinstitute.org/wp-content/uploads/2018/11/GWI_GlobalWellnessTourismEconomyReport.pdf
17. Global Sustainable Tourism Council: GSTC Criteria, dostupno na: <https://www.gstcouncil.org/>
18. Gračan, D., Zadel, Z., Rudančić-Lugarić, A. (2010): Strategic Management of Cultural-Tourism Resources, *Academica Turistica-Tourism and Innovation Journal*; 3(1-2): 16.-25.
19. Hrvatski planinarski savez: *Sv. Jure – vrh*, dostupno na: <https://www.hps.hr/info/hrvatski-vrhovi/sv-jure-vrh/>
20. International Ecotourism Society: *What is Ecotourism?*, dostupno na: <https://ecotourism.org/>
21. Krešić Lončar, N., Sanpietro, E., Županić, M. i sur. (2021): *Turizam 2021. u brojkama*, Cimerfraj.hr, dostupno na: <https://www.cimerfraj.hr/docs/Turizam-2021-u-brojkama-CimerfrajHr.pdf>
22. Ivanuš, I. (2018): *Otvoren novi panoramski vidikovac u Nacionalnom parku Plitvička jezera*, dostupno na: <https://www.nacional.hr/otvoren-novi-panoramski-vidikovac-u-nacionalnom-parku-plitvicka-jezera/>
23. Kumar, S., Kumar, V., Kumari Batt, I., Kumar, S. (2023): Digital transformation in tourism sector: trends and future perspectives from a bibliometric-content analysis, *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, DOI: [10.1108/JHTI-10-2022-0472](https://doi.org/10.1108/JHTI-10-2022-0472)
24. Magaš, D., Vodeb, K., Zadel, Z. (2018): *Menadžment turističke organizacije i destinacije*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
25. Mladinov, A. (2022): *Stanje i razvojne mogućnosti turizma na području Makarske*. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu
26. Musa, M.: *Sv. Jure – vrh Biokova*, dostupno na: <https://croatiatravelreviews.com/sv-jure-vrh-biokova/>
27. Nacionalni park Krka, dostupno na: <https://www.npkrka.hr/hr/>
28. Nacionalni park Biokovo, dostupno na: <https://pp-biokovo.hr/en>
29. Nacionalni park Biokovo: *Kako do nas*, dostupno na: <https://pp-biokovo.hr/hr/planiraj-posjet/kako-do-nas>
30. Npkrka.hr: *Nacionalni park „Krka“*. URL: <http://www.npkrka.hr/stranice/nacionalni-park-krka/2.html>

31. Parkovi Hrvatske: *Park prirode Biokovo*, dostupno na: <https://www.parkovihrvatske.hr/park-prirode-biokovo>
32. Pforr, C., Hosie, P. (2007): Crisis Management in Tourism: Preparing for Recovery, *Journal of Travel & Tourism Marketing*; 23(2-4): 249-264
33. žPp-biokovo.hr: *Skywalk*, dostupno na: <https://pp-biokovo.hr/hr/skywalk-biokovo>
34. Pp-biokovo.hr: *Botanički vrt Kotišina*, dostupno na: <https://pp-biokovo.hr/hr/biokovo/botanicki-vrt-kotisina>
35. Pupovac, D. (2016): „Održivi razvoj - novo lice ekonomije“. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline* 24(2-3): 103.-124.
36. Salković, W: (2021): *Na Cresu i Lošinju počelo označavanje povijesnih staza Via Aspyrtides*, dostupno na: <https://www.novilist.hr/rijeka-regija/na-cresu-i-losinju-pocelo-oznacavanje-povijesnih-staza-via-apsyrtides/>
37. Savić, Z. (ur.) (2021): *Hrvatsko gospodarstvo 2020. godine*, Hrvatska gospodarska komora, dostupno na: <https://hgk.hr/documents/hrvatsko-gospodarstvo-2020-web6107a81e2f243.pdf>
38. Službene internetske stranice EU-a, Europska komisija: *Pristup EU-a održivom razvoju*, dostupno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_hr
39. Službene internetske stranice EU-a, Europska komisija: *Pristup EU-a održivom razvoju*, dostupno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_hr
40. Stipanović, C. (2006): *Koncepcija i strategija razvoja u turizmu*. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji
41. Strategija razvoja održivog turizma do 2030. (NN 2/2023)
42. Switzerland Tourism, dostupno na: <https://www.myswitzerland.com/en/>
43. Total Croatia News (2023): *Croatia Ranks 13th in Global Ranking Sustainable Tourism and Travel*, dostupno na: <https://total-croatia-news.com/news/travel/croatia-ranks-13th-in-global-ranking-for-sustainable-tourism-and-travel/>
44. Tourism New Zealand, dostupno na: <https://www.tourismnewzealand.com>
45. Turistička zajednica grada Malog Lošinja: *Lošinj – otok vitalnosti*, dostupno na: <https://www.tz-malilosinj.hr>
46. Turistička zajednica Istre, dostupno na: <https://www.istra.hr>
47. TZ.preko.hr: *Nacionalni parkovi i parkovi prirode*, dostupno na: <https://www.tz.preko.hr/hr/node/48>

48. UN (2015): *17 Sustainable Development Goals, 17 Partnerships*, dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/211617%20Goals%2017%20Partnerships.pdf>
49. UNESCO: *Plitvice Lakes National Park*, dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/list/98>
50. UNDP: *Sustainable tourism*, dostupno na: <https://www.undp.org>
51. UNEP: *Sustainable Tourism: A Guide for Policy-Makers*, dostupno na: <https://www.unep.org/>
52. UNWTO (2021): *International Tourism Highlights, 2020 Edition*, dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284422456>
53. UNWTO: *Održivi turizam i lokalni zajednički razvoj*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-tourism-and-local-community-development>
54. UNWTO: *Održiva mobilnost i turizam*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-mobility-and-tourism>
55. UNWTO (2013): *Sustainable Tourism for Development Guidebook*, dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284415496>
56. UNWTO (2021): *Tourism and Inclusive Growth*, dostupno na: <https://www.unwto.org/wtd2021>
57. UNWTO: *Sustainable Tourism – Global Challenges and Opportunities*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-development>
58. Visitlošinj.hr: *Mali Lošinj među top 100 održivih destinacija svijeta*, dostupno na: <https://www.visitlošinj.hr/hr/mali-lošinj-medju-top-100-odrzivih-destinacija-svijeta.aspx>
59. Visit Sweden, dostupno na: <https://visitsweden.com>
60. World Travel & Tourism Council (2021): *Travel & Tourism as a catalyst for social impact*, dostupno na: <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Travel%20and%20Tourism%20as%20a%20Catalyst%20for%20Social%20Impact.pdf?ver=2021-02-25-183248-583>
61. UNESCO (2023): *Education for Sustainable Development*, dostupno na: <https://www.unesco.org/en/education-sustainable-development/need-know>
62. United Nations Environment Programme (2012): *Tourism in the Green Economy: Background Report*, dostupno na: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/22015>
63. UNWTO: *Tourism and COVID-19*, dostupno na: <https://www.unwto.org/tourism-and-covid-19-unprecedented-economic-impacts>

64. UNWTO: *Sustainable development*, dostupno na: <https://www.unwto.org/sustainable-development>
65. Visit Denmark, dostupno na: <https://www.visitdenmark.com>
66. Visit Norway, dostupno na: <https://www.visitnorway.com>
67. Vlada Republike Hrvatske (2013): Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine, URL: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/130426-Strategija-turizam-2020.pdf>
68. Vojnović, N. (2014): Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u hrvatskim općinama i gradovima. *Ekonomska misao i praksa*; 1: 171-190.
69. Vuković, I., (2006): Suvremeni trendovi u razvoju turizma u Europskoj uniji. *Tourism and Hospitality Management*; 12(1)
70. Čavlek N., Bertoluci M., Prebežac D., Kesar O. i suradnici (2011.) Turizam ekonomke osnove i organizacijski sustav.

POPIS SLIKA

<i>Slika 1 NP Plitvička jezera</i>	15
<i>Slika 2 Projekt Via Apsyrtides – otok Lošinj</i>	16
<i>Slika 3 NP Krka</i>	19
<i>Slika 4 Park prirode Biokovo</i>	20
<i>Slika 5 Vidikovac Nebeska šetnica - Skywalk Biokovo</i>	21

POPIS GRAFIKONA

<i>Grafikon 1 Udio turizma u BDP-u, 2019</i>	<i>12</i>
<i>Grafikon 2 Devizni prihod od turizma</i>	<i>13</i>

POPIS TABLICA

<i>Tablica 1 Broj dolazaka turista (u tisućama) u RH, 2014.-2023.</i>	<i>14</i>
<i>Tablica 2 Usporedba održivog razvoja turizma u Republici Hrvatskoj s odabranim državama svijeta</i>	<i>30</i>